

Центральноукраїнський національний технічний університет
Економічний факультет
Кафедра історії, археології, інформаційної та архівної справи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри ІАІАС
доктор історичних наук,
професор
Василь ОРЛИК
«___»_____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти
на тему:
**«Цифрова трансформація бібліотек у контексті розвитку
інформаційного суспільства: порівняльний аналіз українських та
зарубіжних практик»**

Виконав: здобувач вищої освіти
IV курсу, групи ІС-21
ОПП «Інформаційна, бібліотечна та архівна
справа» спеціальності 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
ВОЛОЩУК Олександр Сергійович

«___»_____ 2025 р.

Керівник роботи:
кандидат педагогічних наук, доцент
_____ Вікторія БАРАБАШ
«___»_____ 2025 р.

Рецензент:
к. пед. н., директор Кропивницького
фахового коледжу Приватного вищого
навчального закладу «Університет сучасних
знань»
_____ Тетяна ШИШКІНА

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ: ОГЛЯД ІСТОРИОГРАФІЇ, МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	12
1.1. Наукове осмислення проблеми в сучасних дослідженнях	12
1.2. Методи дослідження	15
1.3. Джерельна база дослідження	17
РОЗДІЛ 2. ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОТЕК: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	20
2.1. Трансформація бібліотечної діяльності в епоху інформаційного суспільства	20
2.2. Особливості організації вітчизняної цифрової бібліотеки в закладі вищої освіти	24
2.3. Зарубіжний досвід цифрової трансформації бібліотеки: приклад і аналіз	33
РОЗДІЛ 3. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	39
3.1. Порівняння функціоналу та доступності	39
3.2. Результати анкетування та спостережень	42
3.3. Перспективи розвитку українських і зарубіжних бібліотек в умовах цифрової трансформації	45
ВИСНОВКИ	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	56
ДОДАТКИ	61

ВСТУП

Нинішній світ, який так активно прогресує в бік диджиталізації, бібліотеки зазнають суттєвих трансформацій. З переходом суспільства до періоду, у якому головну роль відіграє інформація та знання змінюється і сама роль бібліотеки в житті людини – від звичного сховища книжок до сучасної та прогресивної платформи знань. Цифрова метаморфоза бібліотеки є невід'ємною умовою до потреб часу, а також чинником, що надає в достатній кількості зберігання, відкритість та комфортність у використанні інформаційних ресурсів для великого кола користувачів.

Важливість цієї теми полягає в потребі вивчення нових форм в значенні бібліотек у XXI столітті. Аналіз досвіду українських, так і зарубіжних бібліотек дає краще розуміння ефективності стратегії реалізації цифрових технологій, визначення плюсів та мінусів вже існуючих моделей, а також адаптацію найкращих практик до національного контексту. Враховуючи те, що бібліотеки вже багато часу залишаються ключовим знаряддям збереження знань, їх удосконалення на сучасному етапі набуває масштабного значення.

Мета дослідження – дослідити процеси цифрової трансформації бібліотек, здійснити порівняльний аналіз зарубіжних та українських сайтів бібліотек; визначити шляхи удосконалення діяльності досліджуваних бібліотек.

Об'єкт дослідження – цифрова бібліотека.

Предмет дослідження – порівняльний аналіз зарубіжних та українських сайтів бібліотек.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати історіографію проблеми цифрової трансформації бібліотек у контексті розвитку інформаційного суспільства.
2. Проаналізувати зміст ключових понять «інформаційне суспільство», «бібліотека», «цифрова трансформація», «цифрова бібліотека».

3. Дослідити особливості організації вітчизняної цифрової бібліотеки в закладі вищої освіти (на прикладі сайту бібліотеки Центральнукраїнського національного технічного університету).

4. Схарактеризувати зарубіжну цифрову бібліотеку (на прикладі сайту бібліотеки Національної центральної бібліотеки Риму Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, BNCR, Італія).

5. Здійснити порівняльний аналіз сайтів досліджуваних бібліотек.

6. Окреслити перспективи розвитку українських і зарубіжних бібліотек в умовах цифрової трансформації.

Методи дослідження. У роботі застосовано теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення), емпіричні методи (спостереження, анкетування, контент-аналіз), математичні (середнє значення, відсоткове співвідношення) та інтерпретаційні (системний, структурний, герменевтичний аналіз), сайтометрія.

Обсяг основного тексту – 45 стор., 3 рисунки; список використаних джерел та літератури складає 57 найменувань, 5 додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність представленої теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання кваліфікаційної роботи.

У першому розділі проаналізовано теоретичну базу дослідження, представлено наукове осмислення проблеми трансформації сучасних бібліотечних установ, проаналізовано методи та джерельну базу дослідження.

У другому розділі досліджено зміст цифрової трансформації проведено аналіз українських та зарубіжних цифрових бібліотек.

У третьому розділі здійснено порівняльний аналіз досліджуваних бібліотек. Окреслено перспективи розвитку українських і зарубіжних бібліотек в умовах цифрової трансформації.

У висновках узагальнено результати дослідження, представлено теоретичні та практичні підсумки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ: ОГЛЯД ІСТОРИОГРАФІЇ, МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ І ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.1. Наукове осмислення проблеми в сучасних дослідженнях

Упродовж останніх десятиліть інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ – сукупність технологій, засобів, методів і процесів, що використовуються для збирання, збереження, обробки, передавання, поширення та представлення інформації з допомогою комп'ютерних і телекомунікаційних систем) перетворилися на один із найважливіших чинників трансформації бібліотечної справи. Цифровізація (це систематичний процес інтеграції цифрових технологій у всі сфери суспільного життя, господарської діяльності та управління з метою оптимізації процесів, забезпечення відкритості, прискорення обміну інформацією та підвищення якості послуг), автоматизація бібліотечних процесів, поява електронних ресурсів і розвиток мережевих сервісів стали каталізаторами переосмислення функцій бібліотек у сучасному суспільстві. Ці зміни стали об'єктом численних наукових досліджень як в Україні, так і за її межами. Стан розробленості даної проблеми в науковій літературі свідчить про її багатогранність, міждисциплінарний характер і актуальність у контексті цифрової трансформації культури, освіти й науки.

У науковій літературі виокремлюють кілька основних напрямів досліджень. По-перше, це вивчення історичних аспектів і етапів становлення інноваційних підходів у бібліотечній сфері, що розглядаються у працях А. Апшя, О. Кириленко, М. Слободяника, В. Ільганаєвої, О. Ісаєнка, О. Пашкової, Л. Трачук, Д. Солов'яненка та ін. Другий напрям стосується аналізу застосування інформаційних технологій у провідних бібліотеках світу, що представлено в роботах І. Бородай, Л. Татарчук, Т. Підгайної та ін. Третій напрям зосереджений на дослідженні цифрової трансформації сучасних бібліотек України, над яким працюють О. Воскобойнікова-Гузєва, О. Желай,

О. Онищенко, С. Горова, Ю. Горбань, Т. Ярошенко, Л. Чередник та інші дослідники.

Серед українських дослідників помітний внесок у вивчення цифровізації бібліотек зробили Г. В. Сербін, М. В. Ситницький [38] В. Горвий [8], О. Василенко [4], які аналізують впровадження електронних бібліотечних систем, зокрема в освітніх і наукових установах. Вони розглядають ІКТ як інструмент підвищення якості обслуговування, доступності інформації та ефективності управління бібліотечними ресурсами. Зокрема, Сербін Г. В. у своїх працях акцентує увагу на важливості створення національного електронного інформаційного простору, інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір, а також на викликах стандартизації, збереження цифрових об'єктів та авторського права.

У статті Т. Колеснікової [19] проаналізовано основні тенденції розвитку комунікаційних моделей діяльності бібліотек закладів вищої освіти України в умовах інформатизації та їх інтеграції в загальний комунікаційний простір сучасного інформаційного суспільства. Комунікаційні моделі діяльності бібліотек (КМДБ) трактується як цілісна система процесів обміну ключовими засобами комунікації – документами, інформацією та знаннями — які передаються через відповідні канали, формують потоки інформації за певними схемами та відображають рівень взаємодії у межах сформованого інформаційно-комунікаційного середовища вишівських бібліотек.

У науковій розвідці Бородай І., Татарчук Л., Підгайної Т. зазначено, що сучасні зарубіжні бібліотеки зосереджуються на створенні електронних продуктів, пошукових стратегій, оцифруванні документів і впровадженні інноваційних форм інформування. Висвітлюючи основні тенденції розвитку та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у системі бібліотечного обслуговування провідних країн світу, автори акцентують на провідній ролі у США, які ще у 1970-х роках започаткували процеси інформатизації. У Європі активне впровадження ІКТ відбувається в бібліотеках Німеччини, Швеції та Данії, а в країнах Сходу – у Китаї, Японії та Кореї. Україна активно долучається

до глобального інформаційного простору, використовуючи міжнародні бази даних та працюючи над створенням інтегрованих ресурсів через корпоративну співпрацю бібліотек і розвиток сервісів для користувачів [6].

Значну роль у систематизації наукових підходів до проблематики ІКТ у бібліотеках відіграють праці, опубліковані у фахових виданнях, таких як «Бібліотечний вісник», «Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського», «Бібліотечна планета», «Інформаційні технології і засоби навчання», де регулярно розглядаються питання діджиталізації бібліотек, трансформації бібліотечних послуг у цифрову епоху, розробки електронних платформ та інтерфейсів користувача.

У зарубіжній науковій літературі дана проблема також розглядається в широкому контексті інформаційного суспільства. Зокрема, в роботах R. Lankes, M. Casey, M. J. Bates, L. Kling аналізується концепція "бібліотеки як платформи", вплив технологій Web 2.0 [52] (це друге покоління розвитку Інтернету, яке зосереджено на інтерактивності, взаємодії користувачів та створенні контенту самими користувачами) і Web 3.0 (це наступне покоління Інтернету, орієнтоване на розуміння та аналіз змісту даних машинами, а не лише людьми. Його мета – створити розумне середовище, де дані будуть пов'язані, інтерпретовані та оброблятися автоматично) на комунікацію з користувачами, проблеми цифрового розриву та роль бібліотек у забезпеченні цифрової інклюзії. Дослідник David Lankes у своїй праці *The Atlas of New Librarianship* акцентує увагу на зміні парадигми бібліотекаря – від зберігача книг до куратора знань, який використовує цифрові засоби для посередництва між користувачем і інформацією.

Італійські дослідження, зокрема пов'язані з діяльністю *Biblioteca Nazionale Centrale di Roma*, також охоплюють теми цифрового зберігання культурної спадщини, довготривалого архівування, метаданих та інтероперабельності платформ (наприклад, в рамках проектів *Europeana*, *ICCU* та *SAN*) [51]. Італійські фахівці активно розвивають підхід відкритого доступу до знань та збереження цифрових колекцій, враховуючи як технічні, так і культурно-правові

аспекти.

Водночас можна констатувати, що, незважаючи на наявність значної кількості публікацій, проблема інтеграції ІКТ у бібліотечну справу ще не вичерпана. Особливої актуальності набувають дослідження, що поєднують технічну, соціальну й гуманітарну перспективу. Серед недостатньо розроблених аспектів варто виділити вплив цифрових бібліотек на зміну професійної ідентичності бібліотекаря, питання кібербезпеки, захисту персональних даних користувачів, етичні виміри цифровізації, а також формування електронної демократії за участі бібліотек як соціальних інститутів.

Отже, аналіз наукової літератури свідчить про багатовекторність підходів до вивчення інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечній сфері. Це створює ґрунт для подальших міждисциплінарних досліджень, а також практичної реалізації інноваційних моделей цифрових бібліотек, орієнтованих на потреби користувачів у ХХІ столітті.

1.2. Методи дослідження

Досягнення вагомих результатів у науковому дослідженні значною мірою залежить від правильно підібраного та обґрунтованого комплексу методів, що забезпечує ефективне вирішення поставлених завдань. Саме мета і характер дослідження зумовлюють вибір конкретних методів пізнання. Кожне наукове дослідження потребує системного підходу, що передбачає використання низки взаємопов'язаних принципів і методів, які, як правило, застосовуються у певній логічній послідовності.

У рамках даної кваліфікаційної роботи використано низку методів, які умовно поділено на дві групи: загальнонаукові методи та спеціальні методи, характерні для бібліотекознавчих досліджень.

Серед теоретичних методів, застосованих у роботі, варто виокремити системний та порівняльний аналіз наукових джерел, що дозволило проаналізувати різні підходи до досліджуваної проблеми, а також уточнити

термінологічний апарат.

Ключову роль відіграв метод аналізу, що полягав у розчленуванні досліджуваного явища на складові, виявленні окремих ознак та процесів. Зокрема, було виокремлено аспекти комп'ютеризації та інформатизації в межах загальної бібліотечної діяльності.

Паралельно застосовувався метод синтезу, що дозволив інтегрувати окремі елементи – зокрема, етапи запровадження комп'ютерних технологій – у цілісну систему, демонструючи зв'язки між компонентами досліджуваного явища.

Метод індукції (це спосіб пізнання, який полягає у переході від окремих фактів або спостережень до загальних висновків і закономірностей) дав можливість на основі окремих фактів зробити загальні висновки.

У протиположності, дедуктивний метод – рух від загального до часткового – був використаний для вивчення міжнародного досвіду цифровізації бібліотечної галузі з подальшою оцінкою його впливу на локальні бібліотеки.

Метод абстрагування дозволив сконцентруватися на окремих характеристиках бібліотечної діяльності, зокрема тих, що пов'язані з використанням інформаційних технологій, залишаючи поза увагою процеси, що виконуються без їх залучення.

До спеціалізованих методів, орієнтованих на вирішення прикладних завдань бібліотекознавства, було залучено:

Аналіз бібліотечної статистики для оцінки ефективності роботи з інтернет-ресурсами.

Комплексний підхід було застосовано для визначення загального рівня ефективності використання електронних каталогів.

У дослідженні застосовано сайтометрію – спеціальний метод вивчення сайтів, який дозволив проаналізувати структуру, змістовність і функціональність вебресурсу досліджуваної бібліотеки. Цей підхід дав змогу оцінити повноту інформаційного наповнення, виявити тенденції розвитку, а також встановити рівень інформаційної доступності для користувачів.

Понятійний метод дав змогу чітко сформулювати ключові категорії, що

використовуються в роботі, та проаналізувати їх зміст у контексті сучасного бібліотекознавства.

Історико-порівняльний та конкретно-історичний методи дозволили простежити етапи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у бібліотечній сфері, а також окреслити перспективи їх подальшої модернізації.

1.3. Джерельна база дослідження

З огляду на тематику та специфіку дослідження, пов'язаного з упровадженням інформаційних технологій у бібліотечну сферу, до джерельної бази увійшли нормативно-правові акти, які визначають основи бібліотечної політики й правового регулювання. Ключовим документом виступає Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 року, який встановлює правовий статус бібліотек, регулює їхню діяльність, захист бібліотечних фондів, а також права громадян на вільний доступ до інформації [30]. Додатково, правові питання зберігання, поширення та використання інформації висвітлюються у Законі України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року [33].

Окрему роль відіграє Закон України «Про національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 року, який визначає умови забезпечення інформаційних потреб користувачів через сучасні інформаційні технології [31]. Правовий аспект функціонування електронних документів регулюється Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22 травня 2013 року [31]; Закон «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [34].

Одним із провідних концептуальних документів є Стратегія розвитку бібліотечної справи до 2025 року під назвою «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 219-р. У документі визначено ключові проблеми галузі, стратегічні цілі бібліотек, напрями реформ і дії для їх

реалізації [42].

Значне місце в джерельній базі посідають міжнародні документи. Було проаналізовано три ключові міжнародні акти: Інтернет-маніфест Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) <http://nbuv.gov.ua/node/1833>; Декларація про бібліотеки, інформаційні служби та інтелектуальну свободу (Глазго, 2002 р.); а також Рекомендації експертної групи з інформаційного права щодо принципів доступу до електронних книг (EBLIDA це Європейська бібліотечна, інформаційна та документаційна асоціація (*European Bureau of Library, Information and Documentation Associations*), 22 жовтня 2012 р.).

Також використовувалися інтернет-ресурси: офіційний сайт Української бібліотечної асоціації, сайт Міжнародної бібліотечної асоціації, сайти бібліотек www.ifla.org.

Окрему групу представили документи, що регламентують організаційно-правову діяльність бібліотеки ЦНТУ, зокрема, Положення про бібліотеку ЦНТУ (Додаток А); Положення про відділ обліку та наукової обробки літератури (Додаток Б); «Положення про інформаційно-бібліографічний відділ» (Додаток В); Положення про систему каталогів і картотек бібліотеки ЦНТУ (Додаток Г). Зазначені положення регламентують діяльність бібліотеки та її структурних підрозділів, а також визначають функції, права та обов'язки.

Офіційний сайт Бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету: <https://library.kntu.kr.ua/>

Узагальнюючи методологічні підходи до аналізу використання ІТ (все, що пов'язано з роботою комп'ютерів, програм, баз даних, мереж та інших цифрових засобів для обробки інформації) у бібліотечній діяльності, варто наголосити на важливості поєднання різних дослідницьких методів. Лише комплексний аналіз емпіричних і аналітичних матеріалів дозволяє глибоко дослідити проблему, виокремити особливості функціонування бібліотек закладів вищої освіти, а також окреслити перспективи розвитку бібліотечної справи в цілому.

Таким чином, джерельна база дослідження включає різноманітні типи матеріалів: законодавчі та нормативні документи, міжнародні акти, електронні

ресурси бібліотек, внутрішню документацію окремої бібліотечної установи, а також наукову літературу. Завдяки цьому комплексному охопленню вдається всебічно й глибоко розкрити предмет дослідження.

РОЗДІЛ 2

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОТЕК: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

2.1. Трансформація бібліотечної діяльності в епоху інформаційного суспільства

У ХХІ столітті людство вступило в нову фазу розвитку – інформаційне суспільство, яке суттєво змінило всі сфери життя, зокрема освітню, наукову й культурну. Сутність цього явища полягає в тому, що основним ресурсом і рушієм поступу стає не матеріальний капітал, а інформація і знання. Водночас інформаційні та комунікаційні технології (ІКТ) забезпечують безпрецедентні можливості збереження, обробки та розповсюдження даних.

Сучасне інформаційне суспільство кардинально змінює уявлення про доступ до знань, обмін інформацією та роль традиційних інституцій у цьому процесі. Однією з ключових ланок у формуванні інформаційного простору виступає бібліотека — не лише як сховище знань, а й як активний учасник цифрової трансформації суспільства. У нових умовах бібліотеки розвиваються як мультифункціональні центри інформації, освіти та комунікації, впроваджуючи інноваційні технології та орієнтуючись на потреби користувачів

Поняття «інформаційне суспільство» охоплює соціальні відносини, у яких створення, поширення, використання, інтеграція та управління інформацією є ключовими факторами економічного, політичного, культурного та освітнього розвитку. За визначенням ЮНЕСКО, інформаційне суспільство – це суспільство, в якому інформація відіграє центральну роль у житті громадян, а цифрові технології сприяють розвитку демократії, освіти, науки та культури.

Характерні риси інформаційного суспільства: домінування сфери послуг та інтелектуальної праці, зростання обсягів цифрової інформації, розповсюдження глобальних інформаційних мереж, поява нових форм взаємодії

(електронна комерція, е-урядування, дистанційне навчання тощо), зміщення акценту з матеріального виробництва на інформаційну діяльність.

Бібліотеки, як інститути, що зберігають та поширюють знання, опинилися в центрі глобальних перетворень. У традиційному вигляді вони були сховищем друкованих матеріалів, але сьогодні перетворюються на інформаційні, аналітичні, мультимедійні центри, що надають доступ до світових цифрових ресурсів. Змінюється не лише формат ресурсів (від фізичних до цифрових), а й сама функція бібліотек — від пасивного зберігання до активного посередництва у знанні.

У відповідь на вимоги часу виникають:

Електронні бібліотеки – інформаційна система, яка складається з впорядкованого фонду електронних ресурсів, каталогу на цей фонд та комплексу апаратно-програмних засобів, що підтримують стабільне функціонування пошукової системи і дають можливість оперативного поповнення, реєстрації, довготривалого зберігання фонду електронної бібліотеки та розподіленого доступу до нього через мережу Інтернет;

Віртуальні читальні зали – це онлайн-платформи або ресурси, що забезпечують доступ до цифрових копій книг, наукових статей, періодичних видань та інших матеріалів, які зазвичай доступні в традиційних бібліотеках. Вони дозволяють користувачам з будь-якої точки світу звертатися до цих ресурсів через Інтернет, без необхідності фізичного відвідування бібліотеки;

Віддалені сервіси пошуку та доставки інформації - це онлайн-інструменти та платформи, які надають можливість користувачам шукати, отримувати та завантажувати інформацію з різних джерел за допомогою Інтернету, не потребуючи фізичної присутності в бібліотеці чи іншому інформаційному центрі;

Цифрові архіви – це системи зберігання, організації та надання доступу до інформації в електронному вигляді. Вони замінюють традиційні паперові архіви, використовуючи технології для оцифровки документів та створення цифрових копій для зберігання і подальшого використання;

Інституційні репозитарії наукових праць – це цифрові сховища, що зберігають наукові, дослідницькі та академічні праці, які створені в межах конкретної наукової установи (університету, науково-дослідної організації тощо). Вони надають доступ до результатів наукової діяльності її співробітників, забезпечуючи збереження, організацію та поширення знань в електронному вигляді.

Ці зміни спричинили глибоку цифрову трансформацію бібліотечної справи, яка полягає не лише у впровадженні технологій, а й у зміні стратегії функціонування бібліотек, підходів до організації фондів, комунікації з користувачами, розробки інтерфейсів, забезпечення відкритого доступу.

Бібліотека – це суспільний інститут, основна мета якого є збирання, зберігання, систематизація та надання у користування інформаційних ресурсів. Ще в давнину бібліотеки виникали як архів усього що було написано людством і з часом перетворилися на ключові елементи інформаційної інфраструктури. В українському Словнику бібліотека визначається як «установа, де зберігаються і видаються читачам книги, журнали і т.ін., а також популяризується та пропагандується написання літературних творів» [39].

З розвитком комп'ютерних технологій, у ХХ столітті, почали з'являтися перші веб-каталоги та бази даних які давали змогу зменшити велику частину часу в бібліотечних процесах. Це стало першим етапом переходу до цифрової епохи. Бібліотеки почали створювати свої сайти, розробляти віртуальні виставки, обслуговувати своїх користувачів онлайн та все більше модернізувати під впливи часу.

Цифрова бібліотека – це бібліотека, яка забезпечує доступ до інформаційних ресурсів, збережених в електронному вигляді. Вона може містити як оцифровані версії друкованих матеріалів, так і "народжені в цифрі" документи (електронні книги, відеоматеріали, інтерактивні посібники тощо). Цифрові бібліотеки функціонують через інтернет, що забезпечує їхню доступність у будь-який час та з будь-якого місця.

Слід розрізняти поняття електронної та цифрової бібліотеки. Електронна бібліотека зазвичай містить набір документів у форматах PDF, DOC або іншому цифровому вигляді, без забезпечення користувацьких сервісів. Цифрова ж бібліотека – це цілісна інформаційна система, яка не лише зберігає, а й обслуговує, оновлює, каталогізує, аналізує ресурси. Вона інтегрує інструменти пошуку, аналітики, взаємодії з користувачем.

Цифрова трансформація бібліотек – це глибокий процес переходу бібліотечних установ від аналогової моделі до цифрової, що включає не лише оцифрування фондів, а й зміну логіки організації послуг, комунікації, обслуговування користувачів. Це також впровадження нових ролей бібліотекаря як модератора цифрового середовища, консультанта з пошуку інформації, дизайнера користувацького досвіду.

За визначенням Української бібліотечної енциклопедії, цифрова трансформація – це комплексне впровадження ІКТ у всі сфери бібліотечної діяльності з метою підвищення ефективності, доступності та сучасності надання послуг [55].

Важливим контекстом таких змін є розвиток інформаційного суспільства – етапу, в якому інформація та знання набувають статусу ключових ресурсів, а доступ до них стає вирішальним фактором соціального, економічного та культурного зростання. У цьому суспільстві бібліотеки змушені трансформуватися, щоб залишатися конкурентоспроможними і корисними для своїх користувачів.

Отже, у процесі переходу до інформаційного суспільства бібліотека зазнає суттєвих трансформацій, змінюючи як свою функціональну структуру, так і підходи до обслуговування користувачів. Вона вже не обмежується лише роллю зберігача друкованих фондів, а стає активним посередником в інформаційному обміні, освітнім і культурним центром, що забезпечує доступ до електронних ресурсів, надає консультаційні послуги та сприяє розвитку цифрової грамотності.

Бібліотека в інформаційному суспільстві — це динамічна, гнучка установа, здатна оперативно реагувати на технологічні виклики й запити користувачів. Її стратегічний розвиток залежить від інтеграції сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, підвищення фаховості кадрів та постійного оновлення послуг відповідно до нових потреб громади.

2.2. Особливості організації вітчизняної цифрової бібліотеки в закладі вищої освіти

У сучасних умовах інформатизації та цифрової трансформації освітньої сфери питання організації доступу до наукової та навчальної інформації набуває першочергового значення. Одним із ключових інструментів забезпечення такого доступу виступають цифрові бібліотеки, які стали невід’ємною частиною освітнього середовища провідних університетів світу та України. У даному підрозділі буде здійснено детальний аналіз цифрової бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету (ЦНТУ) як прикладу сучасної української електронної бібліотеки.

Рис. 2.1. Центральноукраїнський національний технічний університет

Історія створення електронної бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету сягає початку 2000-х років [28]. У цей період в Україні, як і в усьому світі, почалося активне впровадження інформаційних технологій в освітній процес. Потреба у створенні цифрової бібліотеки визначається кількома ключовими факторами:

I Обмеженість друкованих ресурсів у фондах бібліотек ВНЗ, особливо щодо нових та спеціалізованих дисциплін.

II Зростання кількості студентів і викладачів, які потребували постійного доступу до навчальних матеріалів без фізичної присутності в бібліотеці.

III Поширення комп'ютерної техніки та інтернету, які відкрили нові можливості для дистанційного навчання.

IV Необхідність економії коштів на закупівлю та зберігання паперових підручників.

Перші кроки щодо цифровізації бібліотечного фонду ЦНТУ були зроблені ще у 2003–2005 роках, коли бібліотека розпочала створення електронного каталогу та бази навчально-методичних матеріалів. Ініціатива створення електронної бібліотеки підтримувалася адміністрацією університету, яка бачила у цьому перспективу розвитку навчального середовища та підвищення ефективності роботи з інформацією.

У 2008–2010 роках було створено повноцінний веб-інтерфейс, який дозволяє здійснювати пошук за базами даних та завантажувати окремі документи. Цей період можна вважати формальним запуском електронної бібліотеки у вигляді, близькому до сучасного. Основними її користувачами стали студенти стаціонарної та заочної форм навчання, викладачі, а також співробітники університету.

Згодом – у 2015–2019 роках — бібліотека зазнала низки змін: було оновлено програмне забезпечення, додано нові підрозділи (зокрема, наукові праці викладачів, тестові матеріали, бібліографічні списки тощо), а також удосконалено систему пошуку. Паралельно відбувалося поповнення архіву

дипломних та курсових робіт, що дало змогу систематизувати академічні здобутки студентів.

Бібліотека університету керується рядом нормативно -правових актів, про які йшлося вище, а також нормативними організаційними документами (Додатки А; Б;В; Г). Центральноукраїнський національний технічний університет – один із провідних вищих навчальних закладів Центральної України, який активно впроваджує інноваційні підходи в освітній процес. Однією з важливих складових сучасного освітнього середовища університету є електронна бібліотека, доступ до якої забезпечується через офіційний вебсайт закладу.

Цифрова бібліотека ЦНТУ функціонує як інформаційний портал, що об'єднує навчальні, наукові та методичні ресурси. Основним її призначенням є забезпечення студентів, аспірантів, викладачів та науковців якісними джерелами інформації для навчальної, науково-дослідної та професійної діяльності. Доступ до ресурсу може здійснюватися як через локальну мережу університету, так і через інтернет, з певними обмеженнями. Сайт бібліотеки (зазвичай доступний за адресою library.kntu.kr.ua або схожою) побудований на базі стандартного бібліотечного веб-інтерфейсу з можливістю навігації за тематичними розділами, типами документів, факультетами тощо.

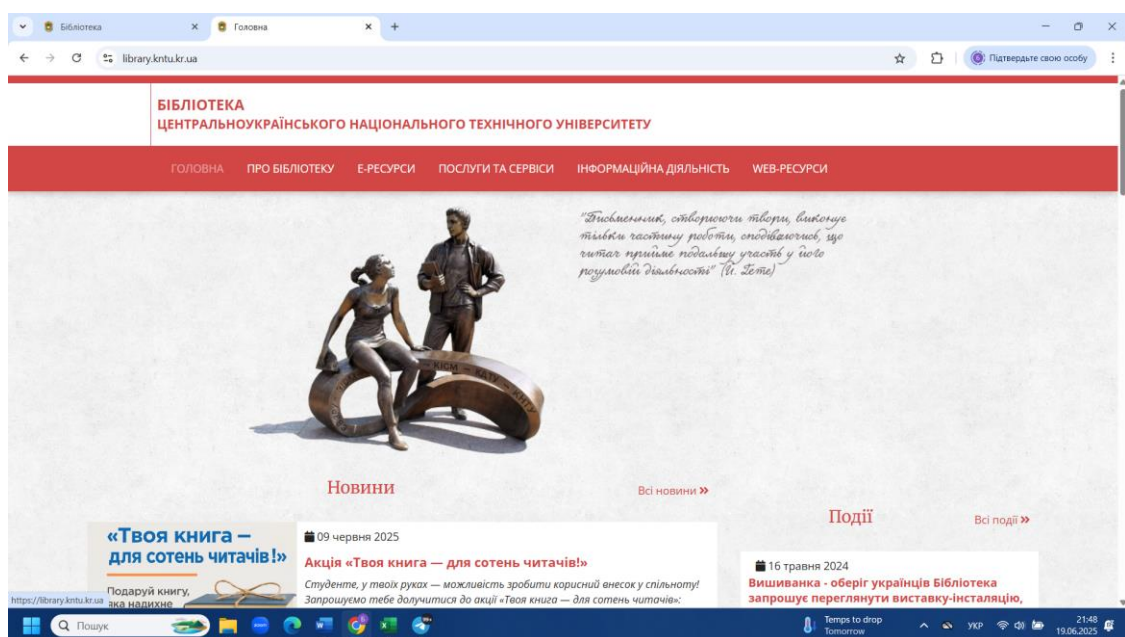

Рис. 2.2. Сайт бібліотеки ЦНТУ

Структура електронної бібліотеки ЦНТУ включає в себе кілька основних розділів:

I. Повнотекстові електронні ресурси, зокрема навчальні посібники, методичні рекомендації, підручники, лекційні матеріали, розміщені в електронному форматі.

II. Наукові публікації викладачів — статті, тези конференцій, монографії, що відображають результати досліджень співробітників університету.

III. Курсові та дипломні роботи студентів, доступ до яких регламентується внутрішніми нормативами.

IV. Електронний каталог друкованих видань, що дозволяє здійснювати пошук книг та журналів, які фізично знаходяться у фондах бібліотеки.

V. Методичні матеріали для підготовки до занять — тести, зразки завдань, інструкції до лабораторних робіт тощо.

Користувачі мають змогу здійснювати пошук за автором, назвою, ключовими словами, тематикою, роком видання. Також реалізовано базову функцію фільтрації та сортування результатів пошуку. Документи зазвичай доступні у форматі PDF або DOC/DOCX, іноді – як архіви.

Бібліотека функціонує на базі серверного обладнання університету. Зазвичай використовується програмне забезпечення типу «ІРБІС» або аналогічне, яке дозволяє адміністратору системи вести облік документів, здійснювати їх каталогізацію та обслуговування користувачів. Система має інтерфейс українською мовою, окремі матеріали доступні також англійською або російською мовами.

Доступ до деяких матеріалів обмежений – для їх перегляду необхідна авторизація через логін та пароль, який отримують лише студенти та співробітники ЦНТУ. Таким чином, дотримується принцип академічної доброчесності та захисту авторських прав.

Однак, відкритий доступ до значної частини матеріалів сприяє популяризації наукових доробків викладачів університету та підвищенню рівня відкритості закладу для академічної спільноти.

Електронні ресурси університетської бібліотеки відіграють ключову роль у сучасному освітньому процесі. Вони забезпечують швидкий і зручний доступ до актуальної наукової інформації, що значно полегшує підготовку до занять, написання курсових і дипломних робіт. Завдяки електронним базам даних, студент має можливість працювати з великою кількістю джерел без прив'язки до фізичного місця. Це сприяє розвитку самостійної дослідницької діяльності та формуванню навичок інформаційної грамотності. Крім того, ресурси часто містять унікальні повнотекстові матеріали, які недоступні у відкритому доступі. Їх використання підвищує якість академічних досліджень і сприяє розвитку критичного мислення. Університетська бібліотека, зокрема в електронному форматі, є важливим елементом освітньої екосистеми закладу вищої освіти.

Серед переваг електронної бібліотеки ЦНТУ можна виділити таке:

1. Широкий спектр ресурсів — на сайті зібрано великий обсяг навчальних, методичних та наукових матеріалів з різних галузей знань.
2. Доступність у будь-який час — можливість отримати доступ до матеріалів у режимі 24/7 з будь-якого місця при наявності інтернет-з'єднання.
3. Підтримка самостійного навчання — студенти мають змогу вивчати матеріал у зручному для себе темпі, готуватися до занять, проходити тестування онлайн.
4. Сприяння науковій роботі — розміщення публікацій викладачів дозволяє інтегрувати результати наукових досліджень у глобальний освітній простір.
5. Економія ресурсів — електронний формат дозволяє заощадити кошти на друк матеріалів та зберігання документів.
6. Інтеграція з освітніми платформами — можливість використання матеріалів бібліотеки в межах дистанційного навчання через LMS-системи, зокрема Moodle.

Незважаючи на переваги, електронна бібліотека ЦНТУ має й низку недоліків, а саме:

1. Обмежений інтерфейс користувача — дизайн сайту є дещо застарілим, не адаптований до мобільних пристроїв, має обмежену зручність використання.

2. Недостатня інтеграція з міжнародними базами даних — відсутній повноцінний доступ до Scopus, Web of Science, JSTOR, що обмежує наукову мобільність.

3. Обмежений пошук — не реалізована повнотекстова індексація документів, через що складно знайти потрібну інформацію всередині документів.

4. Закритість частини матеріалів — деякі документи доступні лише через внутрішню мережу або з обліковим записом, що ускладнює доступ зовнішнім користувачам.

5. Недостатній супровід користувача — відсутність онлайн-консультанта або інтерактивної допомоги у користуванні ресурсами бібліотеки.

6. Відсутність аналітики використання — немає відкритої статистики переглядів, завантажень, популярності матеріалів.

Електронна бібліотека відіграє важливу роль у забезпеченні якості освітнього процесу. Вона дозволяє реалізувати концепцію безперервної освіти, надаючи студентам доступ до знань у зручному цифровому форматі. Зокрема, в умовах дистанційного навчання під час пандемії COVID-19 роль електронних ресурсів зросла в рази — саме завдяки їм вдалося підтримувати безперервність навчального процесу.

Крім того, наявність цифрової бібліотеки підвищує конкурентоспроможність університету, демонструє його відкритість та інноваційність.

Подальший розвиток електронної бібліотеки ЦНТУ повинен враховувати такі напрямки:

1. Модернізація інтерфейсу та адаптація до мобільних платформ.
2. Розширення відкритого доступу до наукових публікацій.

Інтеграція з міжнародними науковими базами даних та освітніми платформами.

4. Впровадження систем аналітики та оцінювання популярності ресурсів.

5. Створення англomовної версії порталу для залучення іноземних студентів.

6. Автоматизація процесу додавання нових матеріалів, зокрема через особисті кабінети викладачів.

З часом електронна бібліотека ЦНТУ зіткнулася з викликами, які вимагали суттєвого перегляду її концепції:

Застарілість технічної бази: попри модернізацію, значна частина функціоналу залишалася неадаптованою до сучасних вимог — наприклад, сайт довго не мав мобільної версії.

Зміна моделей навчання: перехід до змішаного та дистанційного навчання, особливо у 2020–2022 роках (у період пандемії COVID-19 та війни), вимагав постійного, безперервного і повного доступу до електронних ресурсів.

Поява сучасних освітніх платформ: такі ресурси, як Moodle, Google Classroom, Coursera, створили нові стандарти цифрової взаємодії, до яких електронні бібліотеки також мають адаптуватися.

Зростання вимог до академічної доброчесності: в епоху легкого копіювання інформації, особливо серед студентів, бібліотекам доводиться впроваджувати механізми контролю за авторськими правами та самостійністю виконання робіт.

Сьогодні електронна бібліотека ЦНТУ продовжує виконувати свою основну функцію – інформаційне забезпечення навчального процесу. Разом з тим, вона стала також архівом освітнього досвіду: на її сторінках зберігаються матеріали, які протягом десятиліть створювали викладачі, формувалися навчальні програми, трансформувалися підходи до методичного супроводу навчання.

У стратегічному плані електронна бібліотека – це не лише сховище файлів, а й інструмент реалізації важливих цілей цифрової трансформації освіти,

підвищення доступності знань, створення єдиного освітнього середовища, збереження історичної пам'яті академічної спільноти.

З огляду на вищевикладене, очевидно, що функціонування електронної бібліотеки не є чимось сталим і завершеним. Це процес, який потребує постійного оновлення, інвестицій у розвиток, залучення ІТ-фахівців, педагогів і бібліотекарів до спільного формування зручного, ефективного та сучасного ресурсу.

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України 24 лютого 2022 року спричинило серйозні виклики для всіх сфер життєдіяльності країни, зокрема й для сфери вищої освіти. Центральнотехнічний університет, як і більшість українських ЗВО, був змушений оперативно адаптуватися до нових умов функціонування. Особливо критичною стала ситуація для внутрішньої інфраструктури навчального процесу, включно з електронною бібліотекою.

Основними проблемами можна виділити:

- Перебої з електроенергією та інтернетом. На початку повномасштабної війни багато регіонів України, включно з Кіровоградською областю, періодично зазнавали проблем з енергопостачанням. Серверне обладнання бібліотеки ЦНТУ, що забезпечує її роботу, функціонувало з перебоями, що унеможливило стабільний доступ до електронних ресурсів як зсередини університету, так і зовні. Кібератаки та загроза безпеці даних. З початком війни зросла активність російських хакерських угруповань, які атакували інформаційні системи українських державних установ та освітніх закладів. Електронна бібліотека, як частина інформаційної інфраструктури університету, опинилася під потенційною загрозою витоку або втрати даних. У зв'язку з цим частина функцій була тимчасово обмежена, зокрема доступ до повнотекстових матеріалів через зовнішні мережі.

- Проблеми з персоналом. Частина працівників бібліотеки була змушена евакуюватися або переїхати в інші регіони України чи за кордон. Це знизило оперативність у технічному обслуговуванні ресурсу, оновленні контенту та

наданні консультацій користувачам. Також уповільнилася оцифровка нових матеріалів.

- Перевантаження електронного ресурсу. Через перехід майже всіх навчальних курсів у дистанційний формат, різко зросло навантаження на електронну бібліотеку. Величезна кількість студентів намагалася отримати доступ до матеріалів одночасно, що призводило до технічних збоїв, сповільнень, або навіть тимчасових відключень системи.

- Морально-психологічний тиск. У кризовий період знижується продуктивність усіх ланок системи освіти. Студенти й викладачі часто не мали змоги повноцінно користуватися ресурсами через бойові дії, переїзди, проблеми з житлом або особисті втрати. У такій ситуації функція бібліотеки як освітнього інструменту суттєво обмежувалась не лише технічно, а й психологічно.

- Відсутність резервних копій і віддаленого зберігання. У деяких випадках виявилось, що бібліотека не мала повноцінного хмарного дублювання своїх архівів. Це створювало ризик втрати великої кількості навчальних матеріалів у разі пошкодження основного серверного обладнання.

Попри надзвичайно складні обставини, пов'язані з початком повномасштабної війни, керівництво Центральноукраїнського національного технічного університету продемонструвало здатність до оперативного реагування на кризові виклики. В умовах нестабільного електропостачання та періодичних відключень університет здійснив низку технічних заходів, спрямованих на підтримку стабільного функціонування електронної бібліотеки. Було вжито організаційних рішень щодо забезпечення резервного живлення серверного обладнання, що дало змогу мінімізувати кількість збоїв у роботі ресурсу навіть у періоди тривалих відключень. Одночасно з цим університет ініціював перенесення частини бібліотечного архіву на зовнішні хмарні платформи, зокрема такі як Google Drive, з метою створення резервних копій та забезпечення віддаленого доступу користувачів до необхідних навчальних матеріалів.

Також університетське керівництво налагодило канали комунікації зі студентами та викладачами: підтримка користувачів почала здійснюватися через електронну пошту та дистанційні консультації, що дозволило хоча б частково компенсувати втрату фізичного контакту з бібліотекарями. З метою адаптації ресурсу до нових реалій, розпочато технічну модернізацію інтерфейсу бібліотеки, зокрема оптимізацію її роботи на мобільних пристроях та пристосування до слабких каналів інтернету, якими змушені користуватися багато студентів у тимчасових місцях проживання або за кордоном.

Ці заходи засвідчили здатність університету до мобілізації ресурсів у надзвичайній ситуації, а також готовність продовжувати освітній процес навіть у найскладніших умовах. Хоча технічна база бібліотеки залишається вразливою, швидка реакція та поступова адаптація до воєнного стану дозволили зберегти її функціональність та інформаційну доступність для користувачів.

2.3. Зарубіжний досвід цифрової трансформації бібліотеки: приклад і аналіз

У сучасному інформаційному суспільстві цифрові бібліотеки стали ключовим елементом інфраструктури національної пам'яті та освітньої системи кожної країни. Як і в Україні, у багатьох європейських державах відбувається стрімка трансформація традиційних бібліотек у багатофункціональні цифрові платформи, що надають доступ до знань у форматі 24/7. Яскравим прикладом такої трансформації є *Biblioteca Nazionale Centrale di Roma (BNCR)*.

Рис. 2.3 Biblioteca Nazionale Centrale di Roma (BNCR).

Ця бібліотека – одна з двох головних національних бібліотек Італії, яка не тільки виконує функції зберігання друкованої спадщини, а й активно реалізує цифрові ініціативи, спрямовані на забезпечення відкритого доступу до знань.

BNCR була заснована в 1876 році внаслідок національного об'єднання Італії як символ новоствореної державної єдності. Її фонд формувався навколо конфіскованих колекцій Collegio Romano (єзуїтського колегіуму), що належали церковним установам, які були розформовані в ході секуляризації. Вже з перших десятиліть свого існування бібліотека намагалася поєднувати роль історичного архіву та відкритого наукового центру, доступного широкому колу дослідників і читачів. Перехід до цифрової моделі розпочався у 1990-х роках, що було зумовлено загально європейськими тенденціями інформатизації та впровадженням автоматизованих систем каталогізації.

Цифровізація бібліотеки стала не лише технічною модернізацією, але й новим етапом у переосмисленні ролі установи у суспільстві. Було усвідомлено, що в умовах інформаційної епохи бібліотека не може обмежуватися лише фізичним простором — вона має бути доступною будь-коли і будь-де. Це спричинило створення інтерактивної онлайн-платформи з розширеним

електронним каталогом, оцифрованими книгами, архівами та можливістю участі у віртуальних заходах.

Одним із ключових компонентів цифрової інфраструктури BNCR є онлайн-каталог OPAC SBN (Servizio Bibliotecario Nazionale), що забезпечує пошук видань у національній бібліотечній мережі Італії. Через цей сервіс користувачі можуть здійснювати пошук документів не лише за автором чи назвою, а й за роком видання, типом документа, мовою тощо. Унікальність системи полягає у глибокій інтеграції із сотнями інших бібліотек по всій Італії, що дає змогу знайти матеріали навіть за межами фізичного фонду BNCR.

Додатково діє портал “[Teca Digitale](#)” — вітрина оцифрованих документів, серед яких представлені історичні газети, манускрипти, фотоколекції, мапи, нотні видання, інкунабули тощо. Для прикладу, на цьому ресурсі можна вільно ознайомитися з рідкісними виданнями XVI століття або архівними копіями першодруків Данте й Петрарки.

Цікаво, що платформа підтримує не лише базовий перегляд PDF-версій документів, але й пропонує функціонал гіперпосилань, навігації за розділами, масштабування зображень високої якості, що робить взаємодію із цифровими ресурсами максимально зручною навіть для фахових дослідників.

Однією з основних переваг цифрової бібліотеки BNCR є масштаб і глибина фонду. Бібліотека зберігає понад 7 мільйонів одиниць друкованих матеріалів, включаючи більше ніж 25 тисяч рідкісних видань XVI століття, понад 2 тисячі інкунабул, сотні тисяч періодичних видань та архівів. Багато з них уже оцифровані або включені до плану цифровізації. Цей факт робить BNCR унікальним джерелом для істориків, філологів, культурологів, музикознавців та інших науковців з усього світу.

Другим сильним боком є тісна інтеграція бібліотеки у загальнонаціональні та європейські цифрові системи. BNCR бере участь у проєктах Європейської цифрової бібліотеки Europeana, що сприяє міжнародному обміну контентом, збереженню культурної спадщини та просуванню італійського інтелектуального внеску на світовому рівні.

Італійська національна центральна бібліотека в Римі (BNCR) відіграє вагомий роль у збереженні й поширенні культурної спадщини Італії. Її участь у проєктах Європейської цифрової бібліотеки Europeana є важливим кроком у напрямі міжнародного співробітництва та обміну знаннями. Через оцифрування унікальних колекцій BNCR сприяє глобальній доступності рідкісних історичних джерел і рукописів. Така діяльність підтримує інтеграцію національного інтелектуального надбання до європейського культурного контексту. Проєкти з оцифрування також дозволяють зберегти тендітні артефакти для майбутніх поколінь. Завдяки цьому італійський інтелектуальний внесок отримує гідне представлення на світовому рівні. Участь BNCR у Europeana поглиблює міжкультурний діалог і популяризує італійську історію, мистецтво та науку у цифрову епоху.

Крім того, платформа бібліотеки зручна для користувачів з інвалідністю: застосовані технології масштабування шрифту, голосового читання та сумісності з екранними рідерами. Це відповідає сучасним принципам інклюзії.

Також варто згадати регулярні віртуальні виставки, такі як «La Biblioteca di Margherita di Savoia» — віртуальна реконструкція книжкової колекції королеви Маргарити Савойської. Такі проєкти роблять бібліотеку живим культурним майданчиком, а не лише архівом.

Попри вражаючі досягнення, цифрова трансформація Biblioteca Nazionale Centrale di Roma супроводжувалася низкою труднощів, багато з яких залишаються актуальними й сьогодні. Однією з головних проблем є повільні темпи цифровізації частини фондів, особливо у випадку рідкісних та делікатних документів. Через брак високоточних сканувальних пристроїв і обмежену кількість персоналу, значна частина фонду досі залишається лише у фізичному форматі.

Не менш значущою проблемою є фрагментованість цифрових платформ: окремі сервіси функціонують автономно, без централізованої інтеграції між собою. Наприклад, пошук у Teca Digitale не завжди синхронізований із загальним OPAC-каталогом, що ускладнює повноцінну навігацію для

недосвідчених користувачів. Це викликає необхідність багаторазових переходів між різними системами в межах одного ресурсу.

Додатково, фінансування оцифрування фондів залежить від державного бюджету та грантових програм, які мають циклічний характер. Це створює ситуацію, коли інтенсивність проєктів із цифровізації змінюється від року до року, що негативно впливає на сталість розвитку.

Ще одним викликом для BNCR є питання авторського права. Італійське законодавство містить низку обмежень на оцифрування та публічне використання творів, створених після 70 років від смерті автора, що суттєво зменшує кількість доступних сучасних наукових і літературних текстів у відкритому цифровому просторі. Цей бар'єр, хоча і спільний для більшості країн ЄС, все ж суттєво обмежує функціонал бібліотеки як універсального інформаційного ресурсу.

Крім того, слід визнати, що інтерфейс платформи BNCR є доволі складним і застарілим з точки зору сучасного UX-дизайну. Незважаючи на професіоналізм працівників, користувачі, особливо молодь, іноді стикаються з труднощами під час навігації через малу адаптивність інтерфейсу до мобільних пристроїв та обмежену локалізацію іншими мовами, крім італійської.

Особливої уваги заслуговує те, як BNCR відреагувала на виклики пандемії COVID-19. У період повного локдауну, коли доступ до фізичних бібліотек був обмежений, бібліотека оперативно розширила відкритий доступ до ряду колекцій через Teca Digitale та впровадила низку додаткових сервісів: дистанційні консультації, онлайн-запити на сканування фрагментів книг, віртуальні виставки та культурні події.

Було започатковано онлайн-цикл лекцій "Biblioteca a casa tua", у межах якого дослідники знайомили користувачів із рідкісними фондами прямо з дому. Цей формат виявився не лише адаптацією до кризи, але й став інновацією, яка залишається популярною навіть після завершення обмежувальних заходів. Цікаво, що саме в цей період значно зросла кількість міжнародних користувачів цифрового ресурсу – зокрема з Франції, Німеччини, України, США.

Ще одним важливим кроком стала участь BNCR у європейському проєкті “Digital Treasures”, спрямованому на збереження культурної спадщини в електронному форматі. Завдяки цій ініціативі бібліотека отримала доступ до нових технологій цифрового сканування та підтримку в модернізації серверної інфраструктури.

Biblioteca Nazionale Centrale di Roma на сьогодні є зразковим прикладом того, як національна бібліотека може поєднувати охорону історичної спадщини з відкритим доступом до знань через цифрові платформи. Її досвід свідчить про те, що цифровізація бібліотек — це не лише про техніку, але й про філософію відкритості, культурного збереження та глобального обміну знаннями.

Водночас, BNCR ще має низку викликів: від потреби у технічному оновленні до вдосконалення користувацького досвіду. Проте навіть за наявності недоліків, бібліотека залишається важливим елементом європейської культурної екосистеми, здатним адаптуватися до змін і відповідати на нові виклики часу.

У результаті аналізу цифрової трансформації бібліотек в Україні та за кордоном виявлено спільні тенденції, спрямовані на забезпечення відкритого доступу до знань, модернізацію інфраструктури та адаптацію бібліотечних послуг до потреб цифрового користувача. Вітчизняні бібліотеки, попри складні економічні та соціальні умови, демонструють поступ у впровадженні цифрових сервісів, електронних каталогів та платформ дистанційного обслуговування. Зарубіжний досвід, зокрема європейських інституцій, підкреслює важливість стратегічного планування, інвестицій у цифрову інфраструктуру та участь у міжнародних ініціативах, як-от Europeana. Цифровізація сприяє збереженню культурної спадщини, популяризації наукових знань та підвищенню інклюзивності бібліотечних послуг. Отже, ефективна цифрова трансформація бібліотек можлива лише за умови поєднання інноваційних технологій, міжгалузевої співпраці та державної підтримки.

РОЗДІЛ 3

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Порівняння функціоналу та доступності

У сучасну епоху стрімкої цифровізації наукових знань, функціональність та доступність цифрових бібліотек відіграють вирішальну роль у забезпеченні безперервного освітнього процесу, формуванні відкритого наукового простору, а також збереженні культурної спадщини. У цьому контексті порівняння електронної бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету (ЦНТУ, Україна) та Національної центральної бібліотеки Риму (Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, BNCR, Італія) дає змогу не лише виявити суттєві відмінності в технічному та організаційному підході, але й сформулювати потенційні шляхи вдосконалення для українських закладів вищої освіти.

Функціональні можливості електронної бібліотеки ЦНТУ є досить обмеженими й переважно орієнтованими на внутрішнє освітнє середовище. Бібліотека надає доступ до навчальних посібників, методичних розробок викладачів, кваліфікаційних та магістерських робіт. Усі документи, як правило, представлені у форматі PDF і згруповані за факультетами та напрямками підготовки. Однак, пошукова система досить примітивна: вона дозволяє шукати лише за назвою документа або прізвищем автора, що значно ускладнює роботу при необхідності тематичного аналізу чи міждисциплінарного пошуку. Відсутні фільтри, система тегів або тематичних розділів.

У BNCR ситуація кардинально інша. Бібліотека використовує складну цифрову платформу, яка підтримує розширений пошук з використанням метаданих (назва, автор, дата, тип документа, формат, джерело фінансування оцифрування тощо). Окрім того, реалізовано функцію оптичного розпізнавання тексту (OCR), яка дозволяє перетворювати скановані старовинні рукописи на доступний текстовий формат. Це значно підвищує зручність користування

історичними фондами. Додатково інтегровано механізм рекомендованих джерел — система пропонує користувачу суміжні документи або пов'язані за темою матеріали.

У ЦНТУ такі інструменти наразі відсутні. Навіть базова можливість «переглянути схожі документи» або «відкрити інші роботи автора» реалізована тільки вручну через перегляд структурованих списків. У BNCR цифровий сервіс адаптується під користувача, а інтерфейс підтримує мультимовний режим (італійська, англійська), що робить платформу доступною не лише для громадян Італії, але й для міжнародної академічної спільноти.

З точки зору відкритості, бібліотека ЦНТУ діє відповідно до внутрішніх регламентів університету. Значна частина ресурсів відкрита для перегляду без авторизації, однак дипломні проєкти, деякі методички, документи із грифом "лише для внутрішнього використання" — заблоковані для загального доступу. Крім того, функціональність платформи не адаптована для людей з інвалідністю — відсутній озвучений інтерфейс, немає можливості масштабування тексту або переходу до контрастного режиму.

BNCR, навпаки, приділяє велику увагу інклюзивності. Всі оцифровані матеріали доступні у кількох форматах: як у вигляді зображень оригінальних документів, так і у текстовому форматі з можливістю збільшення шрифту або аудіочитання. Платформа підтримує читачів з вадами зору, застосовуючи контрастні кольори, голосове керування, а також дозволяє взаємодіяти з контентом через мобільні додатки, що дуже важливо для сучасного динамічного користувача.

Ще однією перевагою BNCR є відсутність географічної або мовної дискримінації: ресурси доступні онлайн без потреби реєстрації, з можливістю завантаження документів, а у випадку обмеженого доступу користувач може подати електронний запит на отримання копії. У ЦНТУ такої функції не існує: користувач може лише завантажити те, що вже викладено публічно.

Період повномасштабної війни в Україні, що розпочався у 2022 році, став серйозним викликом для ЦНТУ. Багато студентів та викладачів виїхали за

кордон або перемістилися в інші регіони. В цих умовах електронна бібліотека стала одним із небагатьох інструментів, який забезпечував стабільний доступ до навчальних матеріалів. Було проведено перенесення частини контенту на дубльовані сервери, а також встановлено захист від кібератак, які неодноразово загрожували цифровій інфраструктурі університету. Однак, жодних масштабних змін у функціоналі бібліотеки зроблено не було — через обмежені фінансові та кадрові ресурси.

В Італії, під час пандемії COVID-19, BNCR реалізувала цілу програму підтримки цифрового доступу. Було оцифровано понад 500 000 сторінок нових архівних матеріалів, проведено серію онлайн-семінарів та читань, створено мобільний додаток для зручного перегляду нових надходжень. Частина цих інновацій залишилась на постійній основі навіть після завершення локдаунів.

Ці приклади демонструють різницю між реактивною (вимушеною) і стратегічною (довготривалою) цифровізацією. У ЦНТУ перехід до віддаленого формату був вимогою часу, тоді як BNCR давно реалізує цифрові перетворення у рамках державної політики.

Юридичний контекст у двох країнах також має значення. В Україні розміщення дипломних чи наукових робіт часто залежить від внутрішніх наказів ЗВО, і не регулюється системно на державному рівні. У ЦНТУ бібліотека має право публікувати лише ті документи, які були передані з письмовим дозволом автора або керівника. Це суттєво зменшує кількість доступних джерел.

Італійське законодавство дозволяє оцифрування культурної спадщини з публічних фондів з дотриманням авторського права. У BNCR всі матеріали, що є у відкритому доступі, або перебувають у суспільному надбанні, або мають офіційні ліцензії. Для сучасних документів діють обмеження: не завжди можливо переглянути повний текст, але користувач може подати запит і отримати фрагмент з поясненням мети використання.

За приблизними підрахунками, електронна бібліотека ЦНТУ містить близько 8–10 тисяч документів, з яких переважна більшість — навчально-

методичні посібники та кваліфікаційні роботи. Добова відвідуваність ресурсу коливається у межах 300–500 користувачів, переважно студентів.

У BNCR цифровий фонд перевищує 1,2 мільйона оцифрованих одиниць, включаючи історичні документи, газети, періодичні журнали, нотні збірки, фотографії, карти. За даними офіційного звіту 2023 року, щомісячна відвідуваність становить понад 300 тисяч користувачів з усього світу. Це свідчить про масштабність та значення цифрової бібліотеки не лише на національному, а й міжнародному рівні.

Отже, проведений аналіз функціоналу та доступності цифрових бібліотек ЦНТУ та BNCR дозволяє зробити низку висновків. ЦНТУ має локально значущу, проте технічно та організаційно обмежену бібліотеку, що виконує свою базову роль у навчальному процесі, але не демонструє інноваційної динаміки. Її перевагою є простота, локалізація, доступність без реєстрації, але при цьому втрачається глобальна орієнтація, міждисциплінарність, адаптивність та інклюзивність.

BNCR, у свою чергу, є прикладом системного, структурованого й масштабного підходу до цифрової трансформації бібліотеки як національного наукового інституту. Її технічна гнучкість, сервісна модель, підтримка інвалідності, багатомовність, широке охоплення та стратегічне бачення розвитку — чинники, що забезпечують не лише збереження знань, а й створення нових цінностей у цифрову епоху.

3.2. Результати анкетування та спостережень

У межах дослідження, присвяченого аналізу функціонування цифрових бібліотек в українському та міжнародному контекстах, було проведено анкетування користувачів електронної бібліотеки Центральноукраїнського національного технічного університету (ЦНТУ), а також здійснено віддалене спостереження за використанням ресурсу *Biblioteca Nazionale Centrale di Roma*. Метою дослідження було виявити сучасні тенденції використання цифрових

бібліотек, зокрема в умовах гібридного навчання, енергетичних та безпекових викликів, що актуальні для України у 2025 році.

Анкетування (Додаток Д) проводилося онлайн, із використанням безкоштовного інструменту Google Forms. Учасники отримували посилання через університетські месенджери, студентські групи, а також особисті розсилки через викладачів кафедр. Участь була анонімною та добровільною.

Загалом було отримано 48 анкет. Серед них:

28 студентів (бакалаврат та магістратура);

12 викладачів (молоді та досвідчені науковці);

8 співробітників бібліотеки та технічної підтримки.

Спостереження за платформою італійської національної бібліотеки (BNCR) здійснювалося через аналіз відкритих даних, публікацій користувачів, інтерфейсу сайту, а також за допомогою інструментів перевірки доступності (web accessibility analysis).

Опитування містило як стандартні питання (частота користування, зручність, доступ до повнотекстових матеріалів), так і нові, адаптовані до ситуації в Україні 2025 року:

- Чи доводилось користуватися бібліотекою під час відключень електроенергії?
- Чи достатньо мобільної адаптації сайту?
- Чи користувалися бібліотекою під час повітряних тривог?
- Яку роль відіграє електронна бібліотека в умовах гібридного чи дистанційного навчання?
- Чи замінює електронна бібліотека традиційну?

Більшість респондентів зазначили, що користуються електронною бібліотекою кілька разів на місяць (63%). Лише 14% вказали на щотижневе використання, а 23% звертаються до ресурсу в разі потреби.

Ці результати свідчать про наявність сталого, але не щоденного попиту на електронні ресурси. Це пояснюється як специфікою навчального процесу

(наприклад, активність у період сесії), так і доступністю альтернативних джерел (Google Scholar, сайти видавництв, Telegram-канали тощо).

Одним із найбільш суперечливих питань стала зручність інтерфейсу електронної бібліотеки ЦНТУ. Лише 44% респондентів вважають його зручним, інші – або "середньо зручним" (36%), або "незручним" (20%). Нижче подано візуалізацію:

Оцінка зручності інтерфейсу сайту бібліотеки ЦНТУ (2025)

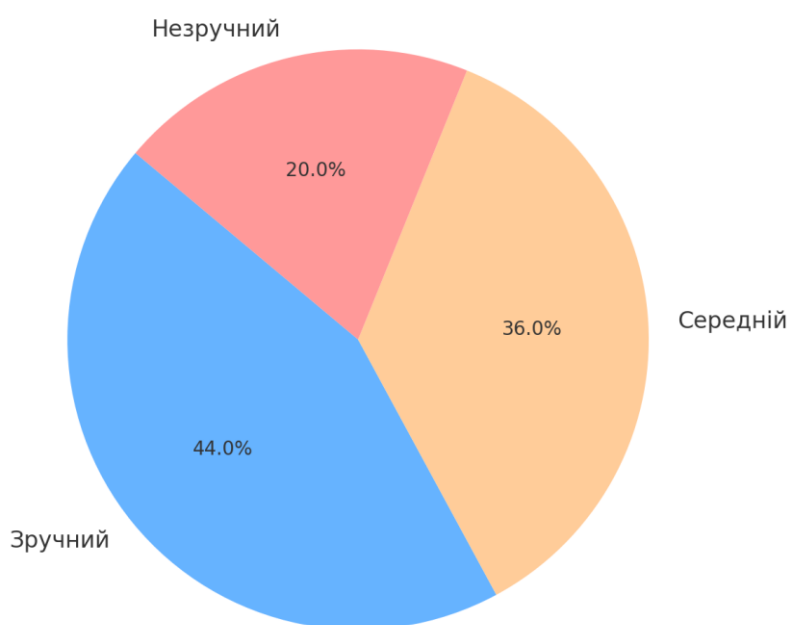

Рис. 3.1. Оцінка зручності інтерфейсу сайту бібліотеки ЦНТУ

Було багато коментарів по типу *"Сайт надто формальний і нагадує архів, а не живу базу знань"*, *"На мобільному користуватися незручно, іноді шрифт з'їжджає"*, *"Якби додали підказки або відеоінструкції, було б набагато простіше"*.

Доступ до повнотекстових матеріалів

У цьому питанні бібліотека ЦНТУ отримала позитивну оцінку: 71% респондентів вказали, що без проблем знаходять повнотекстові матеріали, 21% — що іноді виникають труднощі, і лише 8% не змогли знайти потрібне.

Особливо схвально оцінили наявність підручників з технічних дисциплін, навчальних посібників з економіки, а також збірників наукових конференцій ЦНТУ.

Цікавим виявилось питання про альтернативні ресурси:

46% студентів зазначили, що перш ніж звернутися до електронної бібліотеки, шукають інформацію в Google або YouTube.

29% користуються Telegram-каналами з підручниками та методичками.

38% користуються Google Scholar або ResearchGate для наукових статей.

Це підкреслює потребу зробити сайт бібліотеки конкурентоспроможним – простим, швидким, гнучким.

На запитання «Чи замінює електронна бібліотека традиційну?» відповіді розділились:

27% вважають, що так, повністю;

49% — що частково (залежить від типу літератури);

24% — що ні (особливо гуманітарії й дослідники стародруків).

Проведене анкетування підтвердило, що електронна бібліотека ЦНТУ відіграє значну роль у навчальному процесі, особливо в умовах війни, нестабільного доступу до електроенергії та гібридного навчання. Разом із тим вона має суттєві резерви розвитку – особливо в технічному плані (адаптація до мобільних пристроїв, покращення інтерфейсу) та в комунікації з користувачами.

3.3. Перспективи розвитку українських і зарубіжних бібліотек в умовах цифрової трансформації

У майбутньому бібліотеки, як в Україні, так і в світі, дедалі активніше перетворюватимуться на мультифункціональні інформаційні, освітні та культурні центри. Цифрова трансформація відкриває перед ними широкі можливості для розвитку – від повної автоматизації обслуговування користувачів до впровадження штучного інтелекту та віртуальної реальності у бібліотечні сервіси.

Для українських бібліотек ключовими перспективами є розширення доступу до електронних ресурсів, інтеграція у міжнародні цифрові проєкти, модернізація технічної бази та підвищення цифрової компетентності працівників. У зарубіжному контексті простежується акцент на сталий розвиток, інклюзивність та персоналізовані інформаційні послуги.

Загалом, подальше зміцнення співпраці між бібліотеками різних країн, створення спільних цифрових платформ і колекцій, а також підтримка з боку державних і міжнародних інституцій сприятимуть утвердженню бібліотек як провідних центрів знань у цифрову епоху. Водночас важливим залишатиметься баланс між технологіями та збереженням гуманітарного змісту бібліотечної діяльності.

Цифрова трансформація бібліотек стала глобальним викликом і водночас можливістю для модернізації систем збереження та поширення знань. Як в Україні, так і за кордоном, бібліотеки мають нагоду зміцнити свої позиції як ключові інституції в інформаційному суспільстві.

1. Модернізація інфраструктури та цифрова інклюзія. Українські бібліотеки поступово оновлюють технічну базу: впроваджують RFID-технології, автоматизовані системи обслуговування, цифрові архіви. Залучення державного фінансування (наприклад, через програму «Дія.Цифрова освіта») є перспективним напрямом підтримки. У країнах ЄС і США вже активно функціонують бібліотеки з відкритим доступом до цифрових лабораторій (makerspaces), зон VR-досвіду та освітніх платформ, адаптованих під потреби користувача з будь-яким рівнем цифрової грамотності.

2. Розширення доступу до знань через електронні платформи. Цифрові бібліотеки, як-от Europeana, World Digital Library, а також національні проєкти (наприклад, Digital Public Library of America), демонструють високий потенціал масштабування електронних колекцій. Українські бібліотеки також прагнуть до відкритості, створюючи репозитарії наукових праць, освітніх матеріалів (напр., eScriptorium, URAN). Перспективним залишається розвиток спільних платформ

для університетських бібліотек, які забезпечать централізований і вільний доступ до знань.

3. Інноваційні послуги та цифрові компетенції. У майбутньому роль бібліотекарів змінюватиметься від традиційного зберігача фондів до цифрового куратора знань і консультанта. Для цього потрібне систематичне підвищення кваліфікації, володіння навичками роботи з даними, мультимедійними ресурсами та користувацькими аналітичними інструментами. За кордоном уже існують навчальні програми з цифрового менеджменту для бібліотечних працівників — такий досвід можна імплементувати й в Україні.

4. Міжнародне партнерство та спільні цифрові проєкти.

Співпраця між бібліотеками різних країн відкриває можливості для спільного створення цифрових колекцій, обміну досвідом і розробки стандартів цифрового збереження культурної спадщини. Участь у проєктах, як-от IFLA, EBLIDA, UNESCO Memory of the World, сприяє виходу на глобальний рівень. Українські бібліотеки дедалі активніше долучаються до таких ініціатив, що дає надію на їхнє визнання як повноправних учасників світового інформаційного простору.

Звісно, розвиток бібліотек потребує стратегічного підходу, довготривалого планування та участі громадянського суспільства.

Важливо звернути увагу на контентну складову. Сьогодні база повнотекстових матеріалів у бібліотеці ЦНТУ хоч і поступово поповнюється, все ж не завжди відповідає потребам студентів і викладачів. Варто розглянути можливість співпраці з відкритими науковими ресурсами — такими як DOAJ, OATD, arXiv, які надають безкоштовний доступ до тисячі актуальних досліджень і публікацій. Це дозволило б суттєво збільшити кількість доступної інформації без порушення авторських прав.

Вкрай корисним міг би стати розділ рекомендацій, де бібліотекарі публікували б добірки на кшталт «література для першокурсника», «ресурси для підготовки до сесії» або «нові надходження місяця». Це не лише покращило б орієнтацію у фондах, а й оживило б платформу, зробивши її більш

персоналізованою та привабливою. Аналогічно варто було б розглянути створення блогу або новинної стрічки, де регулярно висвітлювалися б події, поради, нові можливості та інструкції щодо користування ресурсами бібліотеки. Залучення користувачів до життя бібліотеки могло б також відбуватися через короткі опитування на сайті, що дозволило б отримувати зворотний зв'язок і швидко реагувати на запити.

На окрему згадку заслуговує ідея створення відеоінструкцій для нових користувачів. Короткі навчальні ролики про те, як знайти потрібну книгу, як оформити запит, як користуватися базами даних, зробили б сайт значно зручнішим і зменшили б навантаження на персонал. За приклад можна взяти практику великих бібліотек ЄС, де подібні матеріали стали вже стандартом.

Враховуючи зростаючу кількість іноземних студентів в українських ЗВО, важливо також подбати про багатомовність інтерфейсу. Навіть базова англійська версія сайту дозволила б значно розширити коло користувачів та підвищити престиж бібліотеки на міжнародному рівні. Нарешті, не варто забувати й про вимоги до цифрової доступності. Люди з порушенням зору або моторики мають рівне право користуватися електронними ресурсами. Адаптація сайту до стандартів WCAG могла б стати не лише кроком до інклюзії, а й ознакою відповідальності та сучасного підходу до освіти.

Цілком слушно, що розвиток бібліотеки має відбуватися не лише у цифровому просторі, а й у форматі живої комунікації та фізичного простору. Важливо розуміти, що сучасна молодь дедалі менше асоціює бібліотеку з місцем, де «потрібно сидіти в тиші серед старих книжкових стелажів». Щоб змінити цей стереотип, варто впроваджувати нові інструменти залучення аудиторії. Наприклад, створення TikTok-акаунту бібліотеки могло б стати неочікуваним, але дуже ефективним кроком у бік популяризації її діяльності. Короткі відео у форматі трендів могли б показувати цікаві факти з книг, добірки літератури до сесії, лайфхаки з пошуку матеріалів на сайті або навіть просто знімки бібліотечного повсякдення. Це дало б змогу зробити образ бібліотеки ближчим, живим, зрозумілим і привабливим для нових поколінь студентів.

Крім того, варто звернути увагу на можливість проведення онлайн-заходів – вебінарів, тематичних дискусій, читань сучасної української або зарубіжної літератури, зустрічей із науковцями та письменниками. Такі активності можуть не лише популяризувати бібліотеку, а й сприяти культурному розвитку університетської спільноти. Їх можна транслювати на YouTube або Facebook, зберігати записи для подальшого перегляду, що стане ще одним ресурсом для студентів.

З кожним роком віртуальні бібліотеки розширюють спектр своїх функцій та форм обслуговування користувачів. Однією з таких форм є впровадження віртуальних читальних залів, що набувають все більшої популярності, особливо в бібліотеках закладів вищої освіти. У таких залах користувачам надається можливість працювати з цінними та рідкісними виданнями під наглядом кваліфікованого бібліотечного працівника. Водночас забезпечення ефективної роботи з такими фондами потребує створення відповідного середовища: оптимальних параметрів температури, вологості, освітлення, а також присутності фахівця, який має пройти спеціальну підготовку для роботи з рідкісними документами.

Окремий напрям розвитку – формування електронних колекцій цінних видань у межах віртуальної читальної зали. Такий підхід, хоча й ефективний, супроводжується значними фінансовими витратами. Оцифрування рідкісних книг потребує використання спеціалізованих програмно-апаратних комплексів, що забезпечують створення високоякісних цифрових копій без пошкодження оригіналів. Зберігання таких копій передбачає наявність серверного обладнання або хмарних сховищ, які можуть бути як орендованими, так і придбанними. Додаткові витрати включають встановлення, налаштування та обслуговування відповідного програмного забезпечення архівування. Оскільки електронні носії мають обмежений термін експлуатації, необхідним є також забезпечення резервного копіювання даних.

Водночас фізичний простір бібліотеки також потребує оновлення. Сьогодні важливо відійти від традиційного уявлення про бібліотеку як «місце з

книжковими шафами та запиленими томами». Натомість варто створити сучасний освітньо-культурний хаб – зручний, стильний і відкритий до змін. Це може бути реконструкція читального залу: додавання м'яких зон для читання, облаштування коворкінг-простору з доступом до розеток, Wi-Fi, інтерактивних панелей, створення «тихих кімнат» для індивідуальної роботи або навпаки — спільних залів для роботи в команді. Важливо, щоб бібліотека була не лише функціональною, а й естетично комфортною.

Усі ці покращення не обов'язково вимагають значних фінансових витрат. Багато з них можуть бути реалізовані поступово, у співпраці з ІТ-відділом університету або навіть у межах студентських проєктів. Проте їхній позитивний ефект буде відчутним як для студентів, так і для викладачів, а також сприятиме підвищенню якості освітнього процесу загалом. Цифрова бібліотека — це не просто архів, це живий інструмент освіти, який має розвиватися в ритмі зі змінами у світі.

Досліджувані бібліотеки мають великий потенціал не лише як сховище знань, а як сучасний простір для розвитку, де перетинаються цифрова інфраструктура, креативність і жива комунікація. Упровадження цифрових інновацій, підтримка соціальних медіа, організація заходів та оновлення фізичного простору можуть стати основою для нового етапу розвитку — бібліотеки, яка надихає, залучає і формує майбутнє освіти.

Отже, цифрова трансформація відкриває нові горизонти для розвитку бібліотек як в Україні, так і за кордоном. Вона стимулює інновації, сприяє розширенню доступу до знань, збереженню культурної спадщини та зміцненню глобальної співпраці. Українські бібліотеки, попри виклики, мають потенціал для інтеграції у світовий інформаційний простір, за умови належної підтримки, інституційного розвитку та підвищення цифрової компетентності фахівців. Зарубіжний досвід демонструє ефективність поєднання технологій, партнерств і орієнтації на користувача. Таким чином, майбутнє бібліотек — у гнучкому поєднанні традиційних функцій з цифровими інноваціями, що дозволить їм зберегти актуальність у XXI столітті.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження на тему «Цифрові бібліотеки в Україні та за кордоном: аналіз, функціонування, проблематика та досвід», було досягнуто поставленої мети – здійснено всебічний аналіз особливостей функціонування цифрових бібліотек на прикладі Центральноукраїнського національного технічного університету (ЦНТУ) та Biblioteca Nazionale Centrale di Roma, окреслено спільні й відмінні риси їх роботи, а також досліджено сучасні виклики, з якими стикаються користувачі таких систем, включаючи результати анкетування й спостережень.

Встановлено, що цифрові бібліотеки сприяють не лише збереженню інформації, але й демократизації доступу до знань. Водночас, вони зіштовхуються з проблемами захисту авторських прав, нестабільністю фінансування, потребою в постійному оновленні технічної бази та ін.

Детальний аналіз електронної бібліотеки ЦНТУ як прикладу української цифрової бібліотеки дозволяє констатувати, що бібліотека активно трансформувалась у цифровий формат у відповідь на виклики сучасності, зокрема пандемію COVID-19, а згодом – повномасштабну війну. В умовах воєнного стану електронна бібліотека ЦНТУ виявила гнучкість, здатність до адаптації та збереження доступу до освітніх ресурсів. Попри обмежене фінансування, технічні труднощі й кадрові виклики, адміністрація університету вжила низку заходів для збереження безперервного доступу студентів до знань.

Окремо досліджено досвід функціонування однієї з провідних цифрових бібліотек Європи – Центральної національної бібліотеки Риму (BNCR). Виявлено, що ця установа є прикладом масштабного, системно організованого цифрового фонду, який постійно модернізується відповідно до європейських стандартів. Зокрема, її цифрова платформа пропонує зручний інтерфейс, доступ до рідкісних рукописів, картографічних і музичних матеріалів, а також надає відкритий доступ до значної частини документів. Бібліотека успішно пройшла через випробування пандемією, оперативно адаптувавши сервіси для

віддаленого користування, а також підтримує потужну співпрацю з іншими європейськими платформами.

У процесі порівняльного аналізу функціональності, доступності та користувацького досвіду в обох бібліотеках здійснено порівняння технічного рівня сайтів, наповнення баз даних, зручності навігації, швидкості пошуку, багатомовності, глибини цифровізації, наявності повнотекстових ресурсів. Встановлено, що хоча бібліотека ЦНТУ суттєво поступається за обсягом цифрових ресурсів, вона зберігає якісну локальну функціональність для потреб студентів і викладачів. Натомість BNCR має ширший функціонал, але орієнтований на глобального користувача з певними рівнями академічної підготовки.

Окрему цінність у роботі становлять результати анкетування та спостережень, які дозволили зрозуміти реальне ставлення користувачів до цифрових бібліотек у 2025 році. Серед актуальних викликів було виявлено: бажання користувачів бачити зручніші інтерфейси, швидший пошук, краще наповнення сучасними матеріалами, а також підвищення стабільності та адаптації до мобільних пристроїв. Особливо важливими виявилися аспекти захисту особистих даних, інтеграції з навчальними платформами (типу Moodle, Google Classroom) і прозорості доступу до ліцензованих матеріалів. За результатами дослідження сформовано висновок, що електронні бібліотеки стали не лише додатковим джерелом інформації, а й невід'ємним інструментом академічного процесу.

Узагальнюючи все вищезазначене, можна стверджувати, що розвиток цифрових бібліотек – це не тимчасова тенденція, а сталий напрям, що глибоко вкорінюється в освітній та культурний простір України та Європи. Успішний досвід Центральної національної бібліотеки Риму демонструє, наскільки важливим є державна підтримка, фінансування, технічна модернізація та орієнтація на користувача. Натомість приклад бібліотеки ЦНТУ показує, як навіть в умовах обмежених ресурсів, але з правильними управлінськими

рішеннями, можна забезпечити доступ до знань та зберегти освітню безперервність.

Сучасний стан електронної бібліотеки ЦНТУ загалом відповідає базовим вимогам до цифрових ресурсів вищих навчальних закладів. Проте, враховуючи сучасні тенденції та потреби користувачів, існує значний потенціал для покращення функціонування сайту та підвищення зручності його використання. Варто звернути увагу на інтерфейс платформи, який на сьогодні виглядає дещо застарілим. Дизайн не завжди відповідає принципам інтуїтивної навігації, а відсутність адаптивності для мобільних пристроїв створює додаткові труднощі для студентів, які дедалі частіше користуються бібліотекою саме зі смартфонів або планшетів. Було б доцільно оновити візуальну складову, зробити інтерфейс сучаснішим і легшим для сприйняття, з урахуванням рекомендацій з UX-дизайну.

Крім зовнішнього вигляду, важливим аспектом залишається якість та ефективність пошукової системи. На жаль, нинішній функціонал іноді ускладнює швидкий доступ до потрібного ресурсу, особливо коли студент не знає точну назву праці чи автора. Упровадження інтелектуального пошуку, із підтримкою автозаповнення, синонімів, фільтрів за роками, тематиками та типом видання, могло б суттєво покращити досвід користувача та зменшити навантаження на працівників бібліотеки. Також важливо забезпечити глибшу інтеграцію бібліотечного ресурсу з навчальними платформами університету. Наприклад, можливість швидко вбудовувати посилання на необхідну літературу до Moodle або інших електронних курсів значно спростила б навчальний процес і дозволила студентам без зайвих кроків одразу відкривати рекомендовані джерела. Успішні приклади подібної інтеграції можна спостерігати у західноєвропейських університетах, де електронна бібліотека є не лише сховищем даних, а й активним інструментом в освітньому процесі.

Перспективними стратегіями розвитку українських і зарубіжних бібліотек в умовах цифрової трансформації є:

1. Модернізація інфраструктури та цифрова інклюзія. Вітчизняні бібліотеки модернізують свою технічну інфраструктуру, запроваджуючи RFID-системи, цифрові архіви та автоматизовані сервіси для користувачів. Одним із важливих напрямів підтримки цього процесу є державне фінансування, зокрема в рамках ініціативи «Дія. Цифрова освіта». У той час як в країнах Європейського Союзу та Сполучених Штатах уже широко функціонують бібліотеки, які пропонують доступ до цифрових лабораторій (makerspaces), зон з віртуальною реальністю та освітніх ресурсів.

2. Розширення доступу до знань через електронні платформи. Цифрові бібліотеки, як-от Europeana, World Digital Library, а також національні проєкти (наприклад, Digital Public Library of America), демонструють високий потенціал масштабування електронних колекцій. Бібліотеки України активно рухаються в напрямку відкритості, формуючи електронні сховища наукових досліджень та навчальних матеріалів, зокрема такі платформи, як eScriptorium і URAN. Одним із перспективних векторів розвитку є створення об'єднаних цифрових платформ для бібліотек закладів вищої освіти, які забезпечуватимуть зручний, централізований та вільний доступ до освітньо-наукового контенту.

3. Інноваційні послуги та цифрові компетенції. Це передбачає систематичне підвищення кваліфікації, володіння навичками роботи з даними, мультимедійними ресурсами та користувацькими аналітичними інструментами. За кордоном уже існують навчальні програми з цифрового менеджменту для бібліотечних працівників – такий досвід можна імплементувати й в Україні.

4. Міжнародне партнерство та спільні цифрові проєкти.

Дослідження довело, що цифрові бібліотеки мають високий потенціал для подальшого розвитку як на локальному, так і на глобальному рівнях.

Цифрова трансформація виступає рушієм змін для сучасних бібліотек, сприяючи їхній адаптації до нових вимог суспільства. В Україні бібліотеки поступово впроваджують сучасні технології, долаючи численні виклики завдяки професіоналізму фахівців та підтримці ініціатив у сфері цифрової освіти. Міжнародний досвід свідчить про ефективність стратегічного підходу,

інвестицій у цифрову інфраструктуру та активного залучення користувачів до інноваційних сервісів. У майбутньому саме поєднання цифрових можливостей із культурною місією бібліотек дозволить їм зберегти свою роль важливого освітнього й суспільного інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійченко Н. Цифрова трансформація бібліотеки (виступ на I щорічному обласному форумі з цифрової трансформації Кіровоградщини «CentralUkrainianDigitalEvent»). *Бібліотечна орбіта Кіровоградщини*. 2023. Вип.15. С. 28 – 32.
2. Апшай М. В. Регіональна тематика в бібліотекознавчих дослідженнях в Україні. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2014. № 4. С. 8–14.
3. Барабаш В., Глебова Л., Коломієць О. Інноваційні трансформації бібліотек закладів вищої освіти. Соціум. Документ. Комунікація: зб. наук. праць. Серія: Історичні науки. Переяслав-Хмельницький: ФОП Домбровська Я.М. 2023. Вип. 19. С. 10 – 36. URL: <https://sdcjournal.com/index.php/journal/issue/view/26>. 39
4. Бібліотека. Наука. Комунікація: актуальні тенденції у цифрову епоху: Том 1 : *матеріали міжнародної наукової конференції* (Київ, 8–10 жовтня 2019 р.) : у 2 т. / ред. Василенко_О. А . Київ: НБУВ, 2019.
5. Бібліотечна освіта: нова парадигма розвитку / В. О. Ільганаєва : *моногр.* К. : Ред. Журналу «*Бібліотечний вісник*», 1996. 256 с
6. Бородай І., Татарчук Л., Підгайна Т. Інформаційні технології в діяльності провідних бібліотек світу та їх використання за умов сучасних комунікацій. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2022. №9. С. 80–91.
7. Воскобойнікова-Гузєва О.В. Бібліотечний соціальний інститут в першій чверті ХХІ століття: історичні та соціокультурні чинники розвитку. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. №1. С. 72–79.
8. Воскобойнікова-Гузєва О. В., Терещенко Н. М. Вектори стратегічного розвитку наукових бібліотек закладів вищої освіти України, Литви, Польщі. *Науково-педагогічні студії*. 2021. Вип. 5. С. 145–160
9. Горбань Ю. І. Розвиток університетської бібліотеки: комплекс стратегічних рішень. *Вісник НАКККиМ*. 2019. № 2. С. 180–184.

10. Горовий В. Бібліотечні орієнтири в глобальних інформаційних обмінах. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2020. Вип. 58.С.11–24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/npnbuimviv_2020_58_3
11. Державна науково-технічна бібліотека України. Електронні ресурси бібліотек України URL: <https://www.dntb.gov.ua>
12. ДСТУ 3017:2015. Інформація та документація. Терміни та визначення понять. – [Електронний ресурс]. – <https://online.budstandart.com>
13. ДСТУ 7448-2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять.
14. Желай О. П. Електронний сервіс сучасної бібліотеки: *монографія*. Желай Оксана ; наук. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. Київ, 2021. 208 с.
15. Інформаційно-комунікаційна діяльність бібліотек: завдання інтеграції / О. Василенко, Л. Дем'янюк. *Бібліотечний вісник*. 2015. № 6. С. 39–40.
16. Ільганаєва В. О. Бібліотечний фактор у становленні інформаційного суспільства: підсумки та завдання бібліотечної освіти 90-х рр. ХХ ст. — поч. ХХІ ст. *Вісн. ХДАК*. 2004. Вип.14. С. 105–116.
17. Інтерв'ю з завідувачем електронної бібліотеки ЦНТУ (2023).
18. Італійська національна цифрова стратегія. – https://www.instagram.com/Mic_Italia/?locale=ru&hl=am-et
19. Колесникова Т. Еволюція комунікаційних моделей діяльності бібліотек ВНЗ в умовах інформатизації / Т. Колесникова // *Бібліотечний вісник*. - 2013. - № 2. - С. 17-24. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2013_2_5.
20. Литвинова Л. Формування політики бібліотек у сфері інтелектуальної власності. *Короленківські читання 2018. «Бібліотеки, архіви, музеї як центри освіти та саморозвитку особистості»* : матеріали ХХІ Всеукр. наук.-практ. конф. Харків, 24 жовт. 2018 р. Харків, 2019. Ч. 1. 209–214.

21. Лобузiна К. Цифровi ресурси та сервiси наукової бiблiотеки / К. Лобузiна, С. Гарагуля, Л. Коновал // Бiблiотечний вiсник. 2023. № 4. С. 91-93. URL:http://bv.nbu.gov.ua/doc/bv_2023_4_12
22. Манiфест IФЛА про Iнтернет 2014 – <http://nbuv.gov.ua/node/1833>
23. Мiжнародна бiблiотечна асоцiацiя – www.ifla.org
24. Наказ МОН України № 1111 вiд 01.12.2021
25. Нацiональна бiблiотека України iменi В. I. Вернадського в науково-iнформацiйному просторi (2000–2018) : *монографiя* / В. М. Горовий, В. В. Струнгар, К. В. Лобузiна [та iн.] ; вiдп. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України iм. В. I. Вернадського. Київ, 2019. 344 с.
26. Обласна унiверсальна наукова бiблiотека iменi Дмитра Чижевського URL: <https://library.kr.ua/> .
27. Онищенко О. С. Бiблiотека i «цифрове» поколiння: нова ситуацiя, новi форми роботи. *Бiбл. вiсн.* 2016. № 5. С. 3–6.
28. Офiцiйний сайт бiблiотеки ЦНТУ – <https://library.kntu.kr.ua>
29. Онищенко О. Цифровiзацiя – стратегiчний шлях розвитку бiблiотечної сфери. *Бiблiотечний вiсник.* 2021. – № 4.
30. Про бiблiотеки i бiблiотечну справу: Закон України вiд 27 сiчня 1995 р. № 32/95 ВР зi змiнами та доповненнями. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>.
31. Про електроннi документи та електронний документообiг: Закон України вiд 22.05.2003 року № 851-IV.
32. Про затвердження Типових правил користування бiблiотеками в Україні. Наказ Мiнiстерства культури i мистецтв України вiд 5 травня 1999 р. №275//Офiцiйний вiсник України. 1999. №28. Ст.1144. [Змiни внесено Наказом Мiнiстерства культури i мистецтв України №319 вiд 25.05.2001].
33. Про iнформацiю. Закон України вiд 2 жовтня 1992 року N 48. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

34. Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах. : Закон України (зі змінами) № 1089-IX від 16.12.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

35. Про культуру : Закон України від 14 груд. 2010 р. №2778-17 // Відом. Верхов. Ради України. 2011. №24. Ст. 168; В ред. Закону №76-19 від 01.01.2015 URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>.

36. Про національну програму інформатизації: Закон України (зі змінами) [№ 2807-IX від 01.12.2022.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#n191) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-20#n191>.

37. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України». Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №219-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>

38. Сербін О. О., Ситницький М. В. Перспективи розвитку наукових бібліотек дослідницьких університетів України в контексті імплементації європейського досвіду. *Проблеми економіки*. 2018. № 1. С. 115-121. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/everlib/item/er-0002511>.

39. Словник української мови: в 11 томах. – <http://sum.in.ua>

40. Слободяник М. С. Архіви і бібліотеки в сучасному суспільстві. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2005. – № 4. С. 4–6.

41. Солов'яненко Д. В. Інтернет-технології бібліотечного сервісу в Україні: становлення і розвиток (1990-ті рр. – початок ХХІ ст.): дис. ... канд. іст. наук. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2008. 208 с.

42. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : схвалено розпорядженням КМУ від 23.04.2013 № 219-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 26. Ст. 1047.

43. Філіпова Л. Бібліографічні системи України в інформаційно-комп'ютерному середовищі: теорія, організація, технологія : автореф. дис. ... д-

ра пед. наук : спец. 07.00.08 / Л. Філіпова ; Харк. держ. акад. культури. Харків, 1999. 34 с.

44. Bianchini, Carlo. Digital Libraries in Italy: Status, Projects and Challenges. // Italian Journal of Library and Information Science. = 2020.

45. Biblioteca Digitale Italiana – Портал цифрових бібліотек Італії. URL: <https://www.internetculturale.it>

46. Biblioteca Nazionale Centrale di Roma. Catalogo digitale

47. De Vivo, Michela. La transizione digitale della Biblioteca Nazionale Centrale di Roma durante la pandemia. // Archivio Digitale Italiano, 2021.

48. Dempsey, L. (2020). Libraries and the Digital Transition. Dublin: OCLC Research. – ISBN: 978-1-910220-11-5.

49. ELAG – European Library Automation Group. Best practices in digital library infrastructure // ELAG Conference Proceedings. – 2022. – <https://europeanlibraryautomationgroup.wordpress.com>

50. Europeana – Співпраця BNCR у проєктах цифрової культурної спадщини. – <https://www.europeana.eu>

51. Ponzani, Simone. L'accesso remoto ai documenti culturali in tempo di crisi: il caso della BNCR. // Rivista Italiana di Biblioteconomia e Scienze dell'Informazione, 2022.

52. Servizio Bibliotecario Nazionale (SBN) – <https://opac.sbn.it>

53. <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1618>

54. <http://irbis-nbu.gov.ua/everlib/item/er-0003400>

55. <http://research.nbu.gov.ua/node/22> <https://ube.nlu.org.ua/>

56. [https://ube.nlu.org.ua/article/Електронна бібліотека](https://ube.nlu.org.ua/article/Електронна_бібліотека)

57. <https://mkip.gov.ua>

Затверджую

Ректор ЦНТУ

Черновол М.І.

«_____» _____ 2018 р.

Положення про бібліотеку

Центральноукраїнського національного технічного університету

1. Загальні положення

1.1. Бібліотека Центральноукраїнського національного технічного університету (далі — Бібліотека) є навчальним, науковим, інформаційним та культурно-просвітницьким структурним підрозділом Центральноукраїнського національного технічного університету (далі — Університет), яка забезпечує творами друку та іншими інформаційними документами навчально-виховний та науково-дослідницький процеси університету.

1.2. У своїй діяльності бібліотека керується Конституцією України, Законами України «Про вищу освіту» (01.07.2014 р. № 1556-VII, зі змінами та доповненнями), «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (введено в дію Постановою ВР № 33/95-ВР від 27.01.1995 р., зі змінами і доповненнями), «Про національну програму інформатизації» (від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР, зі змінами і доповненнями), Указом Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (від 25.06.2013 р. № 344/2013), іншими чинними законодавчими актами, інструктивно-нормативними документами, що регламентують діяльність бібліотек, Статутом і Правилами внутрішнього розпорядку Університету, а також цим Положенням, затвердженим ректором Університету.

1.3. Своєю діяльністю бібліотека сприяє реалізації державної політики в галузі освіти і культури, дотримуючись принципів гуманізму і демократизму, пріоритету загальнолюдських цінностей і моралі.

1.4. Адміністрація Університету забезпечує правові, організаційні, фінансові та матеріальні умови, необхідні для функціонування бібліотеки, зокрема, належне зберігання, використання і поповнення її фондів, комп'ютеризацію та технічне оснащення бібліотеки.

1.5. Науково-методичне керівництво бібліотекою здійснюють: Науково-методична бібліотечна комісія Міністерства освіти і науки України; зональний методичний центр бібліотек вищих навчальних закладів Одеського регіону — Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І.І. Мечникова; Науково-методична рада бібліотеки.

1.6. Бібліотека взаємодіє (на рівнях координації, кооперації зусиль та інтеграції ресурсів) з бібліотеками інших систем і відомств України, бере участь у заходах, спрямованих на розвиток та взаємовигідне використання бібліотечно-інформаційних ресурсів.

1.7. Бібліотека у своїй діяльності керується чинним законодавством про вільний доступ користувачів до інформаційно-бібліотечних ресурсів. Порядок доступу до бібліотечних фондів та інформаційних ресурсів, перелік основних послуг і умови їх надання визначаються Правилами користування Бібліотекою, затверджених ректором Університету і складених на основі «Типових правил користування бібліотеками України» (наказ Мінкультури України від 05.05.1999 р. № 275, зі змінами та доповненнями) та «Типових правил користування бібліотекою вищого закладу освіти Міністерства освіти України» затвердженого наказом МОН України № 321 від 31.08.1998 р.

1.8. Чисельність працівників бібліотеки встановлюються згідно норм чинного законодавства. Працівники бібліотеки призначаються на посаду і звільняються з посади наказом ректора університету в установленому порядку, передбаченому чинним трудовим законодавством України.

1.9. Розподіл обов'язків між працівниками бібліотеки здійснює директор з наступним затвердженням ректором університету в установленому порядку.

2. Завдання бібліотеки

2.1. Забезпечення повного, якісного і оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування наукових, науково-педагогічних, педагогічних співробітників, докторантів, аспірантів, студентів, слухачів підготовчих та дистанційних курсів, співробітників Університету та інших категорій читачів відповідно до їх інформаційних запитів через вільний доступ до бібліотечних фондів та електронних ресурсів власної генерації, наукових інформаційних ресурсів, придбаних Університетом та ресурсів, доступних на корпоративних засадах.

2.2. Формування бібліотечного фонду традиційних та електронних ресурсів відповідно до профілю університету та запитів користувачів.

2.3. Створення електронних баз даних, організація та ведення довідково-бібліографічного апарату із використанням традиційних і новітніх інформаційних технологій.

2.4. Формування повної колекції друкованих видань науковців Університету.

2.5. Формування електронного ресурсу «Репозитарій Центральноукраїнського національного технічного університету»(CUNTUR) та інтеграція його до світового інформаційного простору.

2.6. Бібліографування наукового доробку науковців Університету.

2.7. Сприяння формуванню бренду учених Університету у науковому інформаційному просторі.

2.8. Сприяння вихованню гармонійної, морально досконалої і високоосвіченої особистості, свідомої свого громадянського обов'язку, відкритої до інтелектуального і творчого розвитку, самовдосконалення та самоорганізації.

2.9. Пропагування та розкриття через книгу, інші джерела інформації та за допомогою всіх бібліотечно-інформаційних засобів, історичної, наукової, культурно-історичної та духовної спадщини, змісту загальнолюдських цінностей, ідеї національного державотворення.

2.10. Розширення номенклатури бібліотечно-інформаційних послуг, підвищення їх якості на основі нової інформаційної техніки та новітніх інформаційних технологій, комп'ютеризації інформаційно-бібліотечних процесів.

2.11. Ведення самостійної та спільної з іншими організаціями та установами науково-дослідної, навчальної та організаційно-методичної роботи з питань книгознавства, інформатики, бібліотекознавства та бібліографії.

2.12. Виховання інформаційної культури користувачів, прищеплення їм навичок роботи з користування книгою, інформаційними ресурсами, інформаційними сервісами, послугами бібліотеки.

2.13. Забезпечення вільного доступу користувачів до вітчизняного та світового інформаційного простору через Інтернет.

2.14. Налагодження контактів і прямих зв'язків з бібліотеками інших країн; співробітництво з освітніми добродійними фондами, організаціями, установами.

2.15. Координація діяльності бібліотеки з науковою та навчальною частинами, деканатами і кафедрами іншими структурними підрозділами Університету та її громадськими й молодіжними організаціями. Співпраця та взаємодія з бібліотеками інших систем та відомств, органами науково-технічної інформації.

2.16. Ведення самостійної та спільної з іншими організаціями і установами науково-дослідної, навчальної та організаційно-методичної роботи з питань соціальних комунікацій, бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства та книгознавства.

3. Функції бібліотеки

3.1. Здійснює бібліотечне та довідково-інформаційне обслуговування користувачів:

3.1.1. Проводить диференційоване обслуговування користувачів: наукових, науково-педагогічних, педагогічних співробітників, докторантів, аспірантів, студентів, , співробітників Університету, представників інших наукових установ і організацій на абонементних, у читальних залах, залах каталогів, інших структурних підрозділах бібліотеки.

3.1.2. Безкоштовно забезпечує основними бібліотечними послугами студентів, аспірантів, професорсько-викладацький склад, наукових працівників, співробітників Університету.

3.1.3. Вивчає інформаційні потреби, здійснює оперативне забезпечення інформаційних запитів науковців та студентів Університету, використовуючи різні форми і методи індивідуального, групового та масового інформування. Проводить соціологічні дослідження читацьких інтересів з метою їх оптимального задоволення.

3.1.4. Розширює та підвищує ефективність довідково-інформаційного обслуговування користувачів за рахунок взаємодії з науковими бібліотеками й органами науково-технічної інформації та забезпечує доступ користувачів через Інтернет до інформаційних ресурсів України та за її межами.

3.1.5. Реалізує можливості взаємовикористання бібліотечних фондів та електронних ресурсів за допомогою системи міжбібліотечного й міжнародного абонементів, електронної доставки документів, внутрішнього та міжнародного книгообміну.

3.1.6. Організовує роботу модераторів кафедр та наукових підрозділів Університету, залучає їх до участі у комплектуванні бібліотечного фонду та довідково-інформаційному обслуговуванні науковців. Надає їм необхідну методичну допомогу.

3.1.7. Укладає і готує до видання бібліографічні покажчики, списки літератури на допомогу науковій, навчально-виховній роботі університету, виконує всі види бібліотечних довідок, проводить бібліографічні огляди, дні кафедр, дипломників, спеціалістів.

3.1.8. Забезпечує інформаційно-бібліографічний супровід наукових заходів, що проходять в Університеті.

3.1.9. Пропагує бібліотечно-бібліографічні знання в навчальному процесі та науковій роботі. Організовує для користувачів заняття з інформаційної культури, організовує наукові та науково-практичні семінари з технологій самоархівування наукових публікацій, представлення інформації про науковців та їх науковий доробок у системі глобальних наукових комунікацій.

3.1.10. Надає користувачам додаткові платні послуги згідно з чинним законодавством.

3.2. Формує бібліотечні фонди та електронні бази даних відповідно до навчальних планів та програм, за тематикою наукових досліджень університету шляхом придбання наукових, навчальних, довідкових, періодичних видань, художньої літератури як на традиційних, так й на електронних носіях.

3.2.1. Здійснює організацію, раціональне розміщення та облік основних і підсобних бібліотечних фондів, їх зберігання, консервацію, копіювання та оцифрування.

3.2.2. Систематично аналізує використання бібліотечних фондів з метою їх оптимізації; вивчає його склад і використання; вилучає з бібліотечних фондів документи, що втратили актуальність, наукову та виробничу цінність, зношені, дефектні та дублетні примірники згідно з діючими законодавчими актами і передає їх на депозитарне зберігання та в обмінні фонди.

3.3. Забезпечує аналітико-синтетичне опрацювання надходжень до фонду.

3.3.1. Створює і веде систему бібліотечних каталогів, бібліографічних картотек та БД з метою багатоаспектного розкриття бібліотечно-інформаційних ресурсів.

3.3.2. Забезпечує інтеграцію електронного каталогу та інформаційних ресурсів власної генерації до регіональних та державних інформаційних ресурсів.

3.3.3. Бере участь у створенні галузевих, регіональних та загальнодержавних баз даних.

3.4. Проводить роботу з пропаганди та розкриття бібліотечно-інформаційних ресурсів бібліотеки як традиційними методами, так і з застосуванням комп'ютерних технологій:

3.4.1. Спільно з громадськими організаціями, викладачами та студентами університету проводить презентаційні заходи: читацькі конференції, літературні та музичні вечори, диспути, інші культурно-просвітницькі заходи.

3.5. Веде на основі даних її повноважень господарську діяльність, спрямовану на поліпшення умов праці користувачів та працівників бібліотеки.

3.5.1. Надає доступ до бібліотечних фондів для осіб, які не навчаються і не працюють в Університеті відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної і комунальної форми власності» (№ 796 від 27.08.2010 р.), наказу МОН України, Мінекономіки, Мінфін України «Про

затвердження порядку надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами» (№ 736/902/758 від 23.07.2010 р.) та Закону України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII від 01.07.2014).

3.6. Бере участь у міжнародних бібліотечних програмах та проектах, всеукраїнських науково-практичних конференціях, нарадах, навчально-методичних семінарах.

3.7. Проводить наукові дослідження в галузі соціальних комунікацій, бібліотекознавства, автоматизованих бібліотечних систем, бібліографознавства, документознавства, історії книги та історії Університету.

3.8. Вивчає і впроваджує в практику роботи інноваційний бібліотечний досвід, нові бібліотечні технології, результати бібліотечних науково-дослідних робіт. Бере участь у регіональних, всеукраїнських, міжнародних наукових конференціях, нарадах, семінарах з питань бібліотечної та інформаційної роботи.

3.9. Активно упроваджує новітні бібліотечні технології, електронний документообіг.

3.10. Проводить науково-методичну роботу (аналітичну, організаційну, консультативну) з метою удосконалення всіх напрямків діяльності бібліотеки, її структурних підрозділів.

3.11. Забезпечує умови для безперервної освіти, підвищення професійного, загальноосвітнього та культурного рівня співробітників бібліотеки, навчання фахівців бібліотеки роботі в автоматизованих бібліотечних системах та набуття ними навичок роботи із застосуванням сучасних інформаційних сервісів.

3.12. Організує вивчення та постійний моніторинг суспільної думки, встановлення і поглиблення контактів з пріоритетними для бібліотеки категоріями користувачів.

4. Управління. Структура та штати. Матеріально-технічне забезпечення

4.1. Керівництво бібліотекою здійснює директор, який підпорядковується ректору Університету та є членом Вченої ради університету. Директор бібліотеки обирається Вченою радою Університету терміном на сім років і затверджується наказом ректора.

4.2. Директор у межах своїх повноважень несе відповідальність за організацію роботи бібліотеки, результати її фінансово-господарської діяльності, стан і збереження фонду та іншого майна; видає розпорядження, які обов'язкові для всіх працівників бібліотеки.

4.3. Керівництво Університету забезпечує гарантоване фінансування і комплектування бібліотечних документних та інформаційних ресурсів (згідно з діючими нормами книгозабезпечення навчального процесу) за рахунок загального і спеціального фондів; надає бібліотеці, відповідно до діючих норм, необхідні службові й виробничі приміщення; забезпечує комп'ютерною технікою, технічним обладнанням й устаткуванням.

4.4. Витрати на утримання бібліотеки передбачаються загальним кошторисом університету.

4.5. Забороняється використовувати приміщення бібліотеки для робіт, не передбачених функціями та завданнями бібліотеки, допускати випадки відчуження бібліотечних приміщень або використання їх не за призначенням. Забороняється переміщення бібліотеки без надання їй рівноцінного придатного приміщення для обслуговування користувачів бібліотеки, роботи працівників, зберігання бібліотечних фондів (ст. 27 Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу»).

4.6. Працівники бібліотеки призначаються на посади та звільняються з них наказом ректора університету за поданням директора бібліотеки.

4.7. Структура та штати бібліотеки затверджуються ректором Університету за поданням директора бібліотеки згідно чинного законодавства («Типова структура бібліотек вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації» Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 27.09.2012 р. № 1058) і мають забезпечувати повноцінне функціонування бібліотеки, сучасний рівень інформаційного та бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів, надання їм можливості використання комп'ютерної техніки, доступу до електронних БД, Інтернету, тощо.

4.8. Завдання, зміст роботи, взаємозв'язки, права і обов'язки та відповідальність структурних підрозділів бібліотеки визначаються відповідними Положеннями про них,

Положенням про бібліотеку і Правилами користування бібліотекою.

4.9. Бібліотечні працівники повинні мати повну (базову) спеціальну бібліотечну або іншу повну (базову) вищу освіту відповідно до профілю Університету. Коло посадових обов'язків бібліотечних працівників визначається на підставі посадових інструкцій, затверджених ректором Університету та функціональних обов'язків, затверджених проректором. Посадові оклади встановлюються з урахуванням кваліфікаційних вимог, виходячи з діючих схем посадових окладів, передбачених чинним законодавством.

4.10. Правила користування бібліотекою розробляються на основі «Положення про наукову бібліотеку Центральноукраїнського національного технічного університету, «Типових правил користування бібліотеками в Україні» (наказ Мінкультури України від 05.05.1999 р. № 275) та «Типових правил користування бібліотекою вищого закладу освіти Міністерства освіти України» (наказ МОН України № 321 від 31.08.1998 р.) і затверджуються ректором університету.

4.11. Річні плани та звіти про роботу бібліотеки затверджуються проректором університету, та подаються у встановлені терміни до зонального методичного центру бібліотек вищих навчальних закладів.

4.12. Усі бібліотечні працівники несуть відповідальність за збереження бібліотечного фонду та майна бібліотеки відповідно до чинного законодавства.

4.13. З метою розвитку демократичних основ та колегіальності у вирішенні основних бібліотечних питань створюються громадські ради.

4.14. Бібліотека залучає користувачів до управління бібліотекою і до оцінки діяльності її структурних підрозділів та працівників. На правах дорадчого органу створюється Бібліотечна рада для узгодження діяльності бібліотеки з науковою та навчально-виховною роботи та задля надання їй дієвої допомоги у вирішенні актуальних питань діяльності. До її складу входять представники факультетів і провідні спеціалісти бібліотеки. Склад Ради затверджується ректором університету за поданням директора бібліотеки.

4.15. Розвиваючись і відповідаючи на зміни в суспільному устрої, бібліотека оновлює свої управлінські методи і концепції, визначаючи такі підходи, які давали б їй можливість у нових умовах оптимально функціонувати, домагатися підвищення якості бібліотечно-інформаційних послуг і бути максимально корисною своїм користувачам.

4.16. Наукова бібліотека має свою печатку і штампи, де відображено, що вона є структурним підрозділом Університету.

4.18. Режим роботи бібліотеки встановлюється ректором відповідно до Правил внутрішнього трудового розпорядку університету.

4.19. З метою збереження бібліотечних фондів, дотримання санітарно-гігієнічних норм та вимог з охорони праці співробітників бібліотеки в останній четверг місяця – санітарний день.

5. Права та обов'язки бібліотеки

5.1. Бібліотека має право:

5.1.1. Визначати зміст та форми своєї діяльності залежно від завдань, зазначених у Положенні про бібліотеку.

5.1.2. Визначати умови використання бібліотечних фондів на основі договорів з юридичними та фізичними особами.

5.1.3. Знайомитись з навчальними планами, програмами та тематикою науково-дослідної роботи структурних підрозділів університету, отримувати від них матеріали та відомості, необхідні для вирішення поставлених перед бібліотекою завдань.

5.1.4. Представляти університет у різних установах, громадських і професійних організаціях і об'єднаннях з питань бібліотечної та інформаційно-бібліографічної діяльності; брати безпосередню участь у роботі відповідних наукових конференцій, нарад, семінарів як в Україні, так і за її межами; брати участь у реалізації державних і регіональних програм у межах своєї компетенції та програм розвитку бібліотечної справи.

5.1.5. Здійснювати у встановленому порядку співробітництво з бібліотеками та іншими установами і організаціями іноземних держав, вести міжнародний документообмін.

5.1.6. Визначати згідно з правилами користування бібліотекою види і розмір компенсації за збитки, завдані користувачем бібліотечному фонду, обладнанню та іншому майну бібліотеки.

5.1.7. Надавати користувачам додаткові платні послуги згідно з чинним законодавством.

5.1.8. Вилучати та реалізувати документи із своїх фондів відповідно до нормативно-правових актів.

5.1.9. Розробляти структуру і штатний розклад бібліотеки, здійснювати в установленому порядку добір і розстановку бібліотечних кадрів. Вносити пропозиції щодо зміни структури бібліотеки у відповідності до обсягу робіт.

5.1.13. Отримувати для постійного зберігання обов'язковий друкований примірник та електронний варіант усіх видань Університету, матеріали наукових конференцій семінарів, нарад, організованих Університетом.

5.2. Бібліотечні працівники мають право:

5.2.1. На підтримку з боку Університету підвищення кваліфікації працівників бібліотек, створення необхідних умов для їх самоосвіти, забезпечення участі в роботі методичних об'єднань, наукових конференцій, семінарів з питань науково-дослідницької, бібліотечно-інформаційної та культурно-просвітницької роботи.

5.2.2. Не обслуговувати користувачів у санітарний день, що проходить у бібліотеці раз на місяць.

5.3. Бібліотечні працівники несуть відповідальність за:

5.3.1. Неналежне виконання або невиконання своїх трудових обов'язків, а також за невикористання або неповне використання своїх функціональних прав згідно з нормативно-правовими актами про працю в Україні та колективним договором університету.

5.3.2. Збереження бібліотечних фондів згідно з діючими законодавчими актами. Працівники бібліотеки, з вини яких завдано шкоди бібліотечному фонду, несуть матеріальну відповідальність згідно з чинним цивільним законодавством та законодавством України про працю.

5.3.3. За порушення, скоєні в процесі своєї діяльності, — в межах, визначених чинним кримінальним, адміністративним та цивільним законодавством України.

5.3.4. За розголошення відомостей про особисті дані.

5.3.5. За виконання наказів ректора та розпоряджень керівництва бібліотеки.

5.3.6. За коректність довідок та за достовірність поданих статистичних показників.

5.3.7. За дотримання правил з охорони праці, протипожежної безпеки та виробничої санітарії.

5.3.8. За своєчасне інформування керівництва Бібліотеки та Університету про наявні порушення норм законодавчих актів щодо збереження фондів бібліотеки та інших матеріальних цінностей.

5.3.9. За раціональне використання ввіреної техніки та матеріальних цінностей, канцтоварів та бібліотечної техніки.

5.4. Бібліотека зобов'язана:

5.4.1. Обслуговувати користувачів згідно з Правилами користування бібліотекою Центральноукраїнського національного технічного університету.

5.4.2. Своєю діяльністю забезпечувати реалізацію прав громадян на бібліотечне обслуговування, встановлених Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу».

5.4.3. Не використовувати відомості про користувачів бібліотеки та їх читацькі інтереси з будь-якою метою (крім наукової), без їхньої згоди.

5.4.4. Звітувати про свою роботу перед Вченою радою університету.

5.4.5. Виконувати відповідні норми та правила, встановлені в галузі бібліотечної справи.

5.4.6. Забезпечувати належне зберігання у своїх фондах особливо цінних та рідкісних видань, колекцій, що віднесені до національного культурного надбання. Несе відповідальність за їх облік, включення до автоматизованих баз даних, а також державну реєстрацію.

5.4.7. Не має права вилучати та реалізувати документи, віднесені до цінних і рідкісних видань, унікальних документальних пам'яток, крім випадків, передбачених законодавством.

6. Прикінцеві положення

6.1. Бібліотека взаємодіє з ректором, проректорами університету, його структурними підрозділами, а також з поточних питань з усіма співробітниками Університету.

6.2. Всі зміни та доповнення до даного положення вносяться шляхом видання відповідного наказу за підписом ректора та затвердження нової редакції «Положення про Бібліотеку Центральноукраїнського національного технічного університету».

6.3. Положення про Бібліотеку Центральноукраїнського національного технічного університету складено на основі «Примірного положення про бібліотеку вищого закладу III-IV рівнів акредитації» (наказ МОН України від 06.08.2004 № 641). «Типового положення про бібліотеку вищого навчального закладу освіти Міністерства освіти України», затвердженого наказом Міністерства освіти України № 155 від 30.04.1998 р.

Директор бібліотеки

Євміна В.В.

**Положення про відділ
обліку та наукової обробки літератури**

1. Загальні положення

- 1.1. Відділ забезпечує наукову обробку літератури з метою розкриття бібліотечного фонду в системі каталогів і картотек та його організації для повного і оперативного задоволення читацьких запитів.
- 1.2. Відділ є структурним підрозділом бібліотеки і підпорядковується директору бібліотеки.
- 1.3. У своїй діяльності керується Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», нормативними актами та документами з бібліотечної справи, Статутом університету та Положенням про бібліотеку ЦНТУ, наказами та розпорядженнями університету та бібліотеки, правилами трудового розпорядку бібліотеки та даним Положенням.

2. Завдання відділу

Основними завданнями роботи відділу є формування традиційного довідково бібліографічного апарату бібліотеки та електронних баз даних:

- 2.1. Облік літератури, що надходить до бібліотеки і що вибула з її фондів.
- 2.2. Забезпечення найбільш повного розкриття у них змісту фондів бібліотеки й оперативного відображення нових надходжень документів;
- 2.3. Розвиток інформаційних якостей електронного каталогу, його редагування;
- 2.4. Ведення та редагування карткових каталогів;
- 2.5. Впровадження в роботу бібліотеки Універсальної десятикової класифікації
- 2.6. Редагування, класифікація, систематизація та визначення предметних рубрик документів, що надійшли до бібліотеки.
- 2.7. Опис творів друку в електронному каталозі та їх технічна обробка.
- 2.8. Розроблення положення та інструкції на основні технологічні процеси відділу.
- 2.9. Ведення науково-методичної роботи по профілю діяльності відділу. Надання інформації користувачам про ресурси бібліотеки.

3. Функції відділу

Для виконання зазначених завдань відділ комплектування проводить наступну роботу:

- 3.1. Отримує періодичні видання, контролює їх надходження і складає рекомендацію на не отримані номери.
- 3.2. Організовує і веде допоміжно-довідковий апарат на допомогу комплектуванню: картотеку книгозабезпеченості та базу даних «Учбові дисципліни», картотеку видань, що продовжуються; картотеку періодичних видань (АБІС ІРБІС) та карткову, картотеку методичних рішень, картотеку безінвентарної літератури.
- 3.3. Проводить прийом, облік і реєстрацію документів, що надійшли до бібліотеки.
- 3.4. Звітує перед бухгалтерією за використані кошти, передає відповідну документацію на нові надходження і вилучені документи.
- 3.5. Вилучає записи про документи, що вилучені з фонду бібліотеки, з інвентарних книг, реєструє списання в сумарній книзі бібліотеки.
- 3.6. Відповідає за правильність ведення інвентарного обліку фонду як в друкованому, так і в електронному форматі.
- 3.7. Створює та поповнює електронний каталог АБІС "ІРБІС".

- 3.8. Здійснює бібліографічний опис творів друку та інших документів, відповідно до діючих державних стандартів.
- 3.9. Систематизує нові надходження за таблицями УДК
- 3.10. Здійснює предметизацію нових надходжень.
- 3.11. Редагує всі елементи бібліографічного опису електронного каталогу та роздрукованих карток.
- 3.12. Забезпечує дублювання карток для всіх видів каталогів.
- 3.13. Веде алфавітний, систематичний, службовий та топографічний карткові каталоги.
- 3.14. Здійснює технічну обробку видань (написання книжкових формулярів, нанесення шифру на палітурку, проставлення печатки та інвентарного номеру на титульну сторінку).
- 3.15. Здійснює книгообмін з бібліотеками України (внутрішньодержавний обмін).
- 3.16. Організовує обмін, перерозподіл і розповсюдження документів між бібліотеками області через обмінно-резервний фонд.
- 3.17. Забезпечує наукову організацію праці і управління у відділі.
З цією метою:
 - Складає перспективний і поточні плани роботи відділу і звіти про неї.
 - Розробляє інструктивно-методичну, нормативну і технологічну документацію, яка регламентує виробничі процеси і трудову діяльність працівників відділу.
- 3.18. Займається підготовкою науково-методичних матеріалів з питань аналітико-синтетичної обробки документів і організації каталогів.
- 3.19. Проводить заходи з підвищення професійної підготовки співробітників відділу та бібліотеки (тренінги, лекції, семінари тощо).

4. Управління, структура, штати

- 4.1. Керівництво відділу здійснює завідуючий, якого призначає ректор університету за поданням директора бібліотеки.
- 4.2. Завідуючий організує роботу та несе повну відповідальність за її виконання. Його розпорядження обов'язкові для всіх працівників відділу.
- 4.3. Працівники відділу призначаються та звільняються з роботи наказом ректора університету за поданням директора бібліотеки, погодженому з завідуючим відділом.
- 4.4. Обов'язки працівників відділу визначаються посадовими інструкціями, затвердженими ректором університету.
- 4.5. Робота відділу будується на основі планів – перспективних та річних. Планування, облік роботи і звітність здійснюється відділом згідно з порядком, встановленим дирекцією бібліотеки.
- 4.6. Штат відділу формується, виходячи з «Типової структури бібліотек ВНЗ III-IV рівнів акредитації» та «Типових штатних нормативів бібліотек ВНЗ III-IV рівнів акредитації».
- 4.7. Всі працівники несуть матеріальну відповідальність за збереження підпорядкованого фонду та технічних засобів у відповідності до чинного законодавства.

5. Взаємодія відділу з іншими структурними підрозділами.

- 5.1. Відділ координує свою роботу з іншими структурними підрозділами бібліотеки.
- 5.2. Відділ отримує:
 - Від директора – розпорядження та інструктивні матеріали щодо організації виробничої, наукової та методичної діяльності, нові видання, що надійшли до бібліотеки.
 - Від завідуючого відділу обслуговування – документацію на списання документів, акти з переобліку фондів, акти вибіркового перевірок фондів.
- 5.3. Відділ подає:
 - Директору бібліотеки – річні плани роботи, текстові та статистичні звіти про діяльність відділу, заявки на придбання канцтоварів, обладнання, матеріалів.
 - Відділу обслуговування – нові надходження літератури.
- 5.4. Проблемні питання з комплектування або списання бібліотечного фонду, які потребують колегіального вирішення, розглядаються Комісією по роботі з фондами або Радою при

директорі, які і приймають рішення з цих питань.

6. Права відділу

Відділ має право:

- 6.1. У встановленому порядку ознайомлюватись з навчальними планами, програмами й тематикою науково-дослідної роботи університету.
- 6.2. Визначати зміст та форми своєї діяльності, відповідно планів університету.
- 6.3. За узгодженням з керівництвом університету і бібліотеки, залучати до організації обслуговування користувачів співробітників різних підрозділів університету і відділів бібліотеки.

Працівники мають право:

- 6.4. На підтримку адміністрації ЦНТУ в організації підвищення кваліфікації співробітників бібліотеки, створення необхідних умов для самоосвіти, в забезпеченні участі в бібліотечно-інформаційній та культурно-просвітницькій роботі; в створенні належних умов праці.
- 6.5. На представлення до різних форм заохочення, нагород та відзнак, які передбачені для працівників освіти та культури.
- 6.6. Представляти, за дорученням керівництва, бібліотеку в закладах культури та освіти з питань, що стосуються профілю діяльності відділу.

7. Відповідальність

Відділ несе відповідальність за:

- 7.1. Виконання плану, підвищення ефективності роботи відділу.
- 7.2. Вчасне подання звітних документів та їх достовірність.
- 7.3. Виконання завдань і функцій, покладених на відділ дійсним Положенням, наказами та розпорядженнями по університету та бібліотеці.
- 7.4. Збереження бібліотечного фонду, згідно чинного законодавства.
- 7.5. Дотримання правил внутрішнього, трудового розпорядку та правил пожежної безпеки.

Директор бібліотеки

Євміна В.В.

«Затверджую»
Проректор з наукової роботи
_____ Левченко О.М.
«__» _____ 2018 р.

**Положення
про інформаційно-бібліографічний
відділ**

I. Загальні положення

- 1.1. Інформаційно-бібліографічний відділ є структурним підрозділом бібліотеки, який забезпечує інформацією користувачів згідно напрямків навчально-виховного процесу, науково-педагогічної та науково-дослідної діяльності університету.
- 1.2. Відділ є самостійним підрозділом бібліотеки і підпорядковується директору бібліотеки.
- 1.3. У своїй діяльності відділ керується Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», нормативними актами та документами з бібліотечної справи, Статутом університету та Положенням про бібліотеку ЦНТУ, наказами та розпорядженнями університету та бібліотеки, правилами трудового розпорядку бібліотеки та даним Положенням.

II. Завдання відділу

- 2.1. Повне, оперативне та якісне довідкове та інформаційне обслуговування користувачів бібліотеки у відповідності з інформаційними запитами та згідно правил користування бібліотекою.
- 2.2. Організація та ведення довідково-пошукового апарату бібліотеки, в тому числі з використанням нових інформаційних технологій.
- 2.3. Формування фонду відділу на різних носіях інформації.
- 2.4. Формування інформаційної культури користувачів.
- 2.5. Розширення номенклатури послуг відділу, підвищення їх якості використовуючи новітні технології автоматизації інформаційно-бібліографічних процесів.
- 2.6. Реклама та популяризація послуг відділу та бібліотеки серед студентів, аспірантів та викладачів університету, співпрацюючи з редакцією газети «Студентський вісник» та активно використовуючи інформаційний простір на бібліотечному сайті.
- 2.7. Науково-методична робота.
- 2.8. Координація діяльності відділу з іншими структурними підрозділами бібліотеки.
- 2.9. Співпраця з іншими бібліотеками та інформаційними структурами.

III. Функції відділу

- 3.1. Організує та веде довідково-пошуковий апарат бібліотеки.
 - 3.1.1. Проводить аналітичне опрацювання періодичних та подовжувальних видань, які отримує бібліотека.
 - 3.1.2. Веде роботу в трьох базах даних АРМ «Ірбіс»:
 - «Періодичні видання КНТУ, статті з періодики та збірників»;
 - «Наукові праці співробітників та викладачів КНТУ»;
 - «MEDIA»
 - 3.1.3. Приймає активну участь у ЦУКК. Опрацьовує обов'язкові до описання журнали та редагує статті які надходять згідно програми ЦУКК.
 - 3.1.4. Формує довідково-бібліографічний фонд бібліотеки:
 - Видань поточної державної, науково-допоміжної бібліографії за профілем університету, власних друкованих документів ЦНТУ та енциклопедичних видань;
 - Методичної літератури за профілем відділу;
 - Забезпечує облік, організацію, раціональне розміщення та зберігання фонду відділу;

- Здійснює своєчасне очищення фонду від застарілих, зношених видань та видань, які мало використовуються.
 - Сприяє поповненню фонду відділу літературою краснзнавчого характеру, а також матеріалами про університет та про бібліотеку;
- 3.2.Здійснює довідково-бібліографічне обслуговування користувачів відділу, використовуючи методи індивідуального та групового обслуговування.
- 3.2.1. Виконує тематичні, адресні, бібліографічні довідки. Аналізує якість виконання довідок, причини відмовлень.
- 3.2.2.Розкриває багатогалузевий фонд бібліотеки :
- Організовує виставки та перегляди нових надходжень літератури до бібліотеки із складанням списків нових надходжень та інформуванням студентів, викладачів та науковців ВНЗ;
 - Здійснює оперативне індивідуальне інформування викладачів шляхом надсилання списків, запрошень та оголошень електронною поштою.
 - 3.2.3.Здійснює диференційоване обслуговування керівництва університету.
 - 3.3. Проводить «Дні інформації», інформаційні та тематичні бібліографічні огляди, конференції, семінари, тренінги, віртуальні виставки, презентації .
 - 3.4. Бере участь у загально-бібліотечних заходах.
 - 3.5. Укладає та готує до видання бібліографічні покажчики, тематичні покажчики за профілем університету на допомогу навчально-виховному процесу та науковій діяльності.
 - Організує та проводить для студентів теоретичні та практичні заняття з «Основ інформаційної культури сучасного студента» згідно з навчальним планом, за розкладом.
 - Займається науково-методичною роботою.
- 3.6.1. Координує роботу по наповненню інституційного репозитарію між бібліотекою та професорсько-викладацьким складом університету;
- 3.6.2. Веде роботу безпосередньо з наповнення, рецензування та популяризації інституційного репозитарію та шляхів відкритого доступу до наукових публікацій;
- 3.6.3. Проводить інформаційну роботу серед науковців щодо підвищення наукометричних показників в міжнародних базах та надає методичну допомогу по створенню та редагуванню профілів науковців.
- 3.6.4. Бере участь у розробці рекомендацій та пам'яток для користувачів бібліотеки з методики складання бібліографічних списків, методики пошуку в ДБА, використання БД бібліотеки, проводить консультації.
- 3.6.5. Створює звітну, організаційно-розпорядчу та технологічну документаці відділу.
- 3.6.6. Вивчає та запроваджує передові бібліотечні технології,вивчає досвід інших бібліотек України та світу.
- 3.8. Здійснює підвищення кваліфікації працівників сектору.
- 3.9. Працює в тісному контакті з іншими підрозділами бібліотеки, кафедрами, факультетами університету.

IV. Управління, структура, штати

- 4.1. Керівництво відділу здійснює завідуючий, якого призначає ректор університету за поданням директора бібліотеки.
- 4.2. Завідуючий відділу організує роботу та несе повну відповідальність за її виконання: його вказівки та розпорядження обов'язкові для усіх працівників відділу.
- 4.3. Працівники відділу призначаються та звільняються з роботи ректором університету за поданням директора бібліотеки, погодженому з завідуючим відділом.
- 4.4. Обов'язки працівників відділу визначаються посадовими інструкціями.
- 4.5. Робота відділу організується на основі єдиного плану роботи бібліотеки. Плани та звіти роботи відділу затверджуються директором.
- 4.6. Відділ веде облік роботи за встановленим порядком.
- 4.7. Штат відділу формується, виходячи із існуючого штатного розкладу.

- 4.8. Всі працівники відділу несуть матеріальну відповідальність за збереження підпорядкованого фонду та технічних засобів у відповідності до чинного законодавства.

V. Взаємозв'язки відділу з іншими підрозділами бібліотек

- 5.1. Відділ подає:
- 5.1.1. Адміністрації бібліотеки (на затвердження) – організаційно-розпорядчу документацію, плани та звіти про роботу відділу, замовлення на придбання необхідного обладнання, канцтоварів та техніки, замовлення на отримання довідкових, інформаційно-бібліографічних документів.
- 5.1.2. Провідному фахівцю, інженеру з комп'ютерних систем – матеріали для розміщення на бібліотечному сайті, заявки на технічний ремонт техніки відділу.
- 5.2. Відділ передає:
- 5.2.1. Відділам обслуговування – періодику, що пройшла аналітичне опрацювання.
- 5.3. Відділ отримує:
- 5.3.1. Від адміністрації – вказівки щодо виробничо-організаційної діяльності відділу, затверджену організаційно-розпорядчу документацію.
- 5.3.2. Від відділу обробки документів і організації каталогів – інформацію про періодичні видання, нові надходження літератури до фонду бібліотеки.
- 5.3.3. Від провідного фахівця, інженера з комп'ютерних систем – необхідне технічне та програмне забезпечення.

VI. Права відділу

- 6.1. Відділ має право:
- 6.1.1. В установленому порядку знайомитись з навчальними програмами, тематикою науково-дослідницькою роботою ВНЗ.
- 6.1.2. Залучати до проведення окремих заходів (за погодженням з директором) працівників різних підрозділів бібліотеки.
- 6.1.3. За дорученням керівництва представляти бібліотеку на нарадах та семінарах з питань бібліографічного та інформаційного забезпечення.
- 6.1.4. Вести за встановленим порядком листування з іншими бібліотеками.

Положення про інформаційно-бібліографічний відділ розроблено на основі типового положення про інформаційно-довідкову роботу структурного підрозділу бібліотеки ВНЗ та Положення про бібліотеку ЦНТУ.

Додаток Г
«Затверджую»

Директор бібліотеки ЦНТУ
_____ Свіна В.В.
« ___ » _____ 2018 р.

Положення
про систему каталогів і картотек бібліотеки ЦНТУ

1. Загальні положення.

- 1.1. Система каталогів і картотек бібліотеки ЦНТУ – це сукупність планомірно організованих, доповнюючих один одного взаємозв'язаних бібліотечних каталогів і бібліографічних картотек, які розкривають зміст та склад фондів бібліотеки в різних аспектах. Система каталогів і картотек – складова частина довідково-бібліографічного апарату бібліотеки.
- 1.2. Каталоги та картотеки бібліотеки різняться за формою подання та використання інформації, за обсягом фонду та видами документів, який вони відображають, за призначенням, за способом групування інформації.
 - 1.2.1. За формою подання та використання інформації в бібліотеці ведуться електронний (ЕК) та карткові каталоги та картотеки.
 - 1.2.2. За обсягом фонду в бібліотеці організовані генеральний, загальні та каталоги на окремі підсобні фонди.
 - 1.2.3. За цільовим призначенням є службові та читацькі каталоги та картотеки.
 - 1.2.4. За способом групування бібліографічних записів створені абеткові, систематичні, нумераційні каталоги та абеткові, систематичні та тематичні картотеки.
 - 1.2.5. За видами документів створені каталоги та картотеки:
 - книжкових видань
 - періодики
 - стандартів та інших НТД
- 1.3. В бібліотеці створюються обов'язкові та факультативні каталоги та картотеки. До обов'язкових належить: генеральний АК та всі читацькі каталоги та картотеки. До факультативних – службові, які використовуються співробітниками для обліку та контролю.

2. Призначення і функції системи каталогів.

- 2.1. Система каталогів та картотек бібліотеки ЦНТУ забезпечує виконання таких функцій бібліотеки, як: комплектування, збереження й ефективність використання фондів, бібліографічна й інформаційна, методична і науково-дослідна робота та інше.
- 2.2. Основними функціями системи каталогів і картотек бібліотеки ЦНТУ є інформаційна й освітня.
 - Інформаційна функція визначається завданнями бібліотеки щодо поширення досягнень передового досвіду; техніки, культури, науки, освіти, розвитку науки і виробництва, прискоренню темпів економічного, соціального і духовного прогресу суспільства.
 - Освітня функція визначається завданнями бібліотеки щодо підвищення загальноосвітнього, професійного і культурного рівня користувача бібліотеки.

3. Каталоги і картотеки бібліотеки ЦНТУ.

- 3.1. Каталоги і картотеки бібліотеки розрізняються за видами відображуваних документів, за призначенням, охопленням фондів, способом групування і формою представлення інформації.
- 3.2. Каталоги і картотеки представлені як у картковій формі, так і в електронній формі баз даних електронного каталогу (в подальшому ЕК).
- 3.3. До каталогів та картотек складаються покажчики, що забезпечують повноту й оперативність пошуку.
- 3.4. Характеристика каталогів та картотек:
 - Службовий алфавітний каталог, обов'язковий, картковий. Містить бібліографічні записи на всі документи, що входять до загального фонду бібліотеки, крім періодичних, інформаційних, спецвидів НТД, книг іноземними мовами. Створюється, ведеться та розміщується у відділі обробки документів та організації каталогів (далі ВОТOK);
 - Читацький алфавітний каталог;
 - Читацький алфавітний каталог абонемент №2;
 - Систематичний читацький каталог, побудований за ред. З.А. Амбарцумяна. Обов'язковий, картковий. Містить бібліографічні записи на всі документи бібліотечного фонду, крім періодичних та інформаційних видань, спецвидів НТД та книг іноземними мовами.
 - Систематичний читацький каталог, побудований за таблицями ББК;
 - Топографічний (обліковий) каталог;
 - Картотека назв художньої літератури;
 - Зведена алфавітна картотека періодичних видань;
 - Картотека книгозабезпеченості навчальних дисциплін;
 - Картотека краєзнавчої літератури (ДБВ);
 - Картотека учбової літератури;
 - Картотека наукових праць викладачів і співробітників університету;
 - Систематична картотека статей (велись до 2002р., законсервована);
 - Електронний каталог.
Читацький та службовий, обов'язковий. Містить записи про всі види документів бібліотечного фонду. Поєднує функції алфавітного, систематичного, тематичного, нумераційного та топографічного каталогів. Створюється в АБІС «ІРБІС» з 2002 року.

4. Взаємозв'язок між каталогами і картотеками.

Взаємозв'язок між каталогами та картотеками забезпечується:

- 4.1. Єдиною системою інформації про каталоги і картотеки бібліотеки.
- 4.2. Наявністю в каталогах і картотеках довідкового апарату.
- 4.3. Використання єдиних правил бібліографічного опису, єдиних класифікаційних індексів.

5. Організація, ведення і редагування каталогів та картотек.

- 5.1. Організація, ведення і редагування каталогів та картотек проводяться на основі єдиних методичних принципів, відповідно до затверджених технологічних інструкцій, норм і планових завдань.
- 5.2. Організація і ведення каталогів і картотек проводиться на основі паспортів, положень та інструкцій.
- 5.3. Редагування каталогів і картотек проводиться на основі прийнятих інструкцій.

6. Інформація про каталоги і картотеки. Популяризація каталогів і картотек. Обслуговування користувачів за їх допомогою.

- 6.1. Інформація про каталоги і картотеки, популяризація каталогів і картотек – складова частина всієї системи заходів щодо поширення біблотечно-бібліографічних знань серед студентів.
- 6.2. Інформація і популяризація здійснюється:
 - За допомогою засобів наочної інформації тестового і графічного характеру;
 - За допомогою заходів диференційованого (індивідуального і масового) характеру: консультацій, бесід, лекцій, екскурсій, біблотечно-бібліографічних занять з 1-м курсом;
 - Шляхом використання комплексних форм і методів популяризації літератури.
- 6.3. Обслуговування користувачів за каталогами і картотеками проводиться на основі інструкції.
- 6.4. Уся система форм і методів інформації, популяризації, обслуговування користувачів за каталогами і картотеками здійснюється за планами структурних підрозділів бібліотеки.

7. Керівництво системою каталогів і картотек бібліотеки ЦНТУ.

- 7.1. Керівництво системою каталогів і картотек бібліотеки ЦНТУ здійснюється на основі принципів централізації, плановості і координації їхнього розвитку, контролю за їхнім станом і т.д.
- 7.2. Керівництво системою каталогів і картотек здійснюється відповідно до планів роботи, наказів і розпоряджень дирекції бібліотеки і включає:
 - Складання річних планів з відповідними розділами;
 - Розробку методичної і технологічної документації;
 - Координацію роботи між відділами бібліотеки;
 - Контроль за виконанням планових завдань, рішень організаційного і методичного характеру;
 - Впровадження нормативних документів;
 - Виявлення, вивчення і поширення передового досвіду в цій галузі.
- 7.3. Методичне керівництво організацією, веденням і редагуванням усіх біблотечних каталогів і картотек бібліотеки ЦНТУ, здійснюється відділами обліку та наукової обробки літератури та інформаційно-бібліографічним відділом.
- 7.4. Відповідальність за організацію, ведення, редагування і використання окремих каталогів і картотек покладається на відділи, у чиєму веденні вони знаходяться.